

MONITORING KONDYCJI SEKTORA EKONOMII SPOŁECZNEJ W MAŁOPOLSCE

Skrócony raport z badań za 2016 r.

**MONITORING KONDYCJI
SEKTORA EKONOMII SPOŁECZNEJ
W MAŁOPOLSCE**

Skrócony raport z badań za 2016 r.

Wybrane zagadnienia

Publikacja powstała w ramach projektu „Małopolski Ośrodek Koordynacji Ekonomii Społecznej”

Wydawca:

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie

ul. Piastowska 32

30-070 Kraków

www.es.malopolska.pl

Autor:

Anna Dziadkowiec

Projekt okładki i skład:

BEZobaw Agencja Reklamowa

ul. Powstańców 25A, 31-422 Kraków

www.bezobaw.pl

Druk:

DRUKARNIA PAPILLON Rafał Krasny

ul. Obrońców Modlina 9, 30-733 Kraków

tel.: +48 12 307 75 00

e-mail: biuro@drukarniapapillon.pl

www.drukarniapapillon.pl

ISBN 978-83-60242-92-6

Nakład: 300 egz.

Publikacja dostępna jest także w wersji elektronicznej pod adresem:

www.es.malopolska.pl

Kopiowanie i rozpowszechnianie może być dokonane z podaniem źródła.

Publikacja jest dystrybuowana bezpłatnie.

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	5
Wnioski i rekomendacje dotyczące rozwoju ekonomii społecznej w Małopolsce	9
2.1.Wnioski i rekomendacje z badania PES (fundacje, stowarzyszenia, spółdzielnie).....	10
2.2.Wnioski i rekomendacje z badania PES o charakterze reintegracyjnym.....	12
2.3.Wnioski i rekomendacje z badania jednostek samorządu terytorialnego	14
Metodologia i realizacja badania	16
3.1.Opis metody badawczej i doboru próby.....	17
3.2.Opis narzędzi badawczych	18
Opis podmiotów ekonomii społecznej biorących udział w badaniu	20
4.1.Monitoring kondycji PES (stowarzyszenia, fundacje, spółdzielnie)	21
4.2.Monitoring kondycji PES reintegracyjnych - PESR (CIS, KIS, ZAZ, WTZ)	22
Działalność społeczna PES	25
5.1.Działania na rzecz wykluczonych lub/i zagrożonych wykluczeniem społecznym w PES (stowarzyszenia, fundacje, spółdzielnie).....	26
5.2.Pozostała działalność społeczna badanych PES (stowarzyszeń, fundacji, spółdzielni).....	29
5.3.Działania w zakresie reintegracji społeczno-zawodowej w PESR (CIS, KIS, ZAZ, WTZ).....	30
Współpraca PES z otoczeniem	36
6.1.Współpraca PES (stowarzyszenia, fundacje, spółdzielnie).....	37
6.2.Współpraca PESR z otoczeniem	37
Współpraca jednostek samorządu terytorialnego z podmiotami ekonomii społecznej w 2016 r.	39
7.1. Obszary i formy współpracy gmin i powiatów z PES.....	40
7.2.Potencjał PES do współpracy w zakresie usług użyteczności publicznej	41
7.3.Ekonomia społeczna w dokumentacji strategicznej JST.....	46
7.4.Inicjatywa lokalna, fundusz sołecki, budżet obywatelski oraz klauzule społeczne w zamówieniach publicznych.....	48
Zasoby ludzkie w podmiotach ekonomii społecznej	51
8.1.Zasoby ludzkie w stowarzyszeniach, fundacjach, spółdzielniach.....	52
8.2.Zasoby ludzkie w PESR (CIS, KIS, ZAZ, WTZ).....	56
Działalność ekonomiczna podmiotów ekonomii społecznej	59
9.1.Działalność ekonomiczna stowarzyszeń, fundacji i spółdzielni.....	60
9.2.Działalność ekonomiczna PESR (CIS, KIS, ZAZ, WTZ).....	66
Bariery i potrzeby sektora ES	68
10.1.Bariery i słabości utrudniające rozwój/zwiększenie skali działania PES	69
10.2.Potrzeby w zakresie wsparcia oferowanego przez tzw. ośrodki wsparcia ES.....	70

WPROWADZENIE

Niniejsze opracowanie powstało na bazie trzech, przeprowadzonych w okresie 10 kwietnia - 20 czerwca 2017 r. badań, których wynikiem są raporty¹ pn.:

1. „Monitoring podmiotów ekonomii społecznej w Małopolsce. Raport z VII edycji badań.”
2. „Współpraca jednostek samorządu terytorialnego z podmiotami ekonomii społecznej w Małopolsce. Raport z V edycji badań.”
3. „Monitoring kondycji podmiotów ekonomii społecznej o charakterze reintegracyjnym w Małopolsce. Raport z I edycji badań.”

Badania są zaplanowane jako cykliczne, rokrocznie realizowane badania ilościowe pozwalające obserwować zmiany zachodzące w obszarze rozwoju podmiotów ekonomii społecznej (PES) w Małopolsce oraz zasięgu współpracy jednostek samorządu terytorialnego (JST) z podmiotami ekonomii społecznej. Tegoroczna edycja „Monitoringu podmiotów ekonomii społecznej w Małopolsce” jest już siódmą z rzędu, przy czym badanie uległo pewnym modyfikacjom, z których najważniejsza polega na rozszerzeniu badanej populacji o podmioty nie prowadzące działalności gospodarczej i/lub odpłatnej oraz usunięciu podmiotów reintegracyjnych (CIS i ZAZ), którym zostało poświęcone osobne badanie.

Badanie pn. „Współpraca jednostek samorządu terytorialnego z podmiotami ekonomii społecznej w Małopolsce” jest piątym badaniem tego obszaru i w 2017 r. zostało rozbudowane o pytania dotyczące dodatkowych form współpracy dostępnych JST, np. budżetu obywatelskiego².

Badanie pn. „Monitoring kondycji podmiotów ekonomii społecznej o charakterze reintegracyjnym w Małopolsce. Raport z I edycji badań.” jest pierwszym poświęconym diagnozie kondycji podmiotów ekonomii społecznej o charakterze reintegracyjnym w obszarach działalności statutowej (w zakresie reintegracji społeczno-zawodowej), współpracy z otoczeniem, w tym z samorządem lokalnym, rozwoju zasobów ludzkich oraz aktywności ekonomicznej.

Przeprowadzenie badań oraz opracowanie raportów zostało wykonane w ramach trwającego obecnie projektu „Małopolski Ośrodek Koordynacji Ekonomii Społecznej” (MOKES). Projekt MOKES realizowany jest w ramach Osi Priorytetowej 9 *Region spójny społecznie* Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego, Działanie 9.3 *Wsparcie ekonomii społecznej*.

Bardzo dziękujemy wszystkim osobom, które poświęciły swój czas na uzupełnienie kwestionariusza ankiety!

¹ Pełne wersje raportów są dostępne do pobrania na stronie: www.monitoring.es.malopolska.pl oraz www.es.malopolska.pl w zakładce: Biblioteka ES.

² Szczegółowe informacje o zmianach dokonanych w koncepcjach badania i kwestionariuszach ankiety obydwu badań są dostępne w pełnych wersjach raportów.

WNIOSKI I REKOMENDACJE DOTYCZĄCE ROZWOJU EKONOMII SPOŁECZNEJ W MAŁOPOLSCE

2.1. Wnioski i rekomendacje z badania PES (fundacje, stowarzyszenia, spółdzielnie)

1. Najliczniejszą kategorię małopolskich PES stanowią organizacje nie prowadzące działalności ekonomicznej (63%), odpłatną działalność nie dla zysku wskazało 22% badanych, działalność gospodarczą - 8%, a łącznie działalność gospodarczą i odpłatną - 7%. Analiza form prawnych wskazuje, że stowarzyszenia i fundacje wciąż w bardzo małym stopniu nastawione są na pozyskiwanie środków finansowych z działalności ekonomicznej. Wśród organizacji pozarządowych aktywnych ekonomicznie stowarzyszenia częściej realizują działalność odpłatną pożytku publicznego, fundacje łączą działalność odpłatną z gospodarczą. Oczywistym jest, że nie każde NGO musi poszukiwać pieniędzy na rynku, jednak należy zastanowić się w jaki sposób zachęcić organizacje pozarządowe do świadczenia części swych usług w sposób odpłatny czyli zachęcać je do ekonomizowania się.
2. Realizację działań na rzecz osób wykluczonych bądź zagrożonych wykluczeniem społecznym deklaruje większość badanych PES (57%). Inne działania społeczne, o które pytaliśmy w kwestionariuszu takie jak: świadczenie usług użyteczności publicznej, w tym usług deficytowych dla społeczności lokalnej oraz mających na celu rozwój społeczności lokalnej/regionu poprzez wspieranie produktów lokalnych (pod tzw. „marką lokalną”), deklaruje jeszcze mniej badanych PES. W 2016 roku, 43% badanych PES zadeklarowała działania z zakresu dostarczania usług użyteczności publicznej, 16% badanych PES produkuje lub pośredniczy w sprzedaży produktów lokalnych i widzi w tej niszy potencjał; pozostała część podmiotów nie wykazuje zainteresowania tego typu działalnością. Wśród wszystkich badanych PES należy zwrócić szczególną uwagę, że spółdzielnie pracy zupełnie nie wpisują się w żaden z 3 omawianych typów działalności społecznej - nie działają na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, nie świadczą usług użyteczności społecznej ani nie tworzą produktów/ nie realizują działań na rzecz rozwoju lokalnego. Należy zadać sobie zatem pytanie czy powinny być one zaliczane do grona podmiotów ekonomii społecznej.
3. Dla PES, które działają na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym główną grupą beneficjentów są osoby niepełnosprawne (110 na 210 PES). Na drugim miejscu znajdują się dzieci i młodzież z zagrożonych środowisk (79 na 210 PES), następnie osoby bezrobotne (w tym długotrwale bezrobotne - 51 PES). Najwięcej PES organizuje czas wolny i wypoczynek swoim beneficjentom (112 wskazań), na drugim miejscu znalazła się aktywizacja zawodowa i edukacja (63 wskazania), następnie pomoc terapeutyczna (57 PES), pomoc materialna (47 PES), leczenie i rehabilitacja (45 PES). Wśród działań mających na celu aktywizację zawodową beneficjentów zdecydowanie przeważają szkolenia, na drugim miejscu poradnictwo specjalistyczne. Niestety działania, które przynoszą największy wymierny efekt - zatrudnienie w organizacji czy na otwartym rynku pracy są świadczone w najmniejszej skali. Wsparcie środków publicznych powinno zatem być skierowane głównie na te „najtrudniejsze”,

ale i najbardziej pożądane formy aktywizacji zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

4. Małopolskie PES są słabo usieciowione - blisko połowa z badanych PES nie współpracowała w 2016 roku z organizacjami podobnymi do siebie. Bardzo słabo prezentują się wyniki współpracy badanych PES z ośrodkami wsparcia ekonomii społecznej (OWES) - 72% badanych nie współpracowało z nimi, połowa z tych, które współpracowały z OWES ma ambiwalentne oceny dotyczące efektów współpracy. Wciąż mało PES współpracuje z biznesem (ok. 60%). Należałoby zbadać przyczyny takiego stanu rzeczy; z jakich powodów organizacje, które powinny opierać swoje działania na współpracy de facto nie kooperują lub robią to sporadycznie. Należy też zastanowić się nad wypromowaniem działalności OWES i dotarciem z ich ofertą do bardzo szerokiego spektrum PES.
5. W badanych PES 22% kadry pracowniczej stanowią beneficjenci - osoby zagrożone wykluczeniem społecznym. Deklarują taki stan rzeczy głównie spółdzielnie socjalne oraz spółdzielnie inwalidów i niewidomych. Pocięającą informacją jest fakt, że w badanych PES o blisko 61% większa liczba beneficjentów została przyjęta do pracy w 2016 roku (łącznie 383) niż zakończyła pracę (238). Analiza średnich dla poszczególnych form prawnych (tylko podmiotów, które zadeklarowały, że w ostatnim roku dokonały zwolnień swoich beneficjentów oraz znalazły dla nich pracę na otwartym rynku) pokazuje, które PES najbardziej „dbają” o zagwarantowanie pracy dla swoich beneficjentów na zewnątrz organizacji. Są to spółdzielnie socjalne (średnia liczba osób zwolnionych i tych, które znalazły pracę na otwartym rynku równa 2), fundacje (średnia liczba osób zwolnionych - 14, tych, które znalazły pracę na otwartym rynku - 13) i stowarzyszenia (średnia liczba osób zwolnionych - 3, tych, które znalazły pracę na otwartym rynku - 2).
6. PES od lat są zainteresowane podnoszeniem kwalifikacji swoich pracowników. Kierunki kształcenia różnią się w zależności od tego, czy podmiot prowadzi działalność rynkową czy nie oraz od formy prawnej. Oto kilka wskazówek dla instytucji planujących wsparcie szkoleniowe dla PES:
 - Spółdzielnie socjalne najbardziej zainteresowane są pozyskaniem wiedzy z zakresu specyfiki branży, w której działają, finansów i księgowości oraz promocji.
 - Fundacje interesują się wiedzą na temat pozyskiwania środków finansowych, promocją i reklamą oraz szkoleniami branżowymi.
 - Stowarzyszenia mają potrzeby związane ze zdobyciem wiedzy nt. możliwości pozyskiwania źródeł finansowych, finansów i księgowości oraz promocją i reklamą.
 - Spółdzielnie pracy oraz inwalidów i niewidomych oraz inne formy spółdzielni mają podobne potrzeby i dotyczą one: księgowości i finansów oraz szkoleń branżowych i z zakresu technik sprzedaży.
 - Ochotnicze straże pożarne, o ile potrzebują szkoleń (1/3 nie widzi takiej konieczności) to dotyczą one pozyskiwania środków finansowych oraz księgowości i finansów.

7. W tym roku zapytaliśmy po raz pierwszy, jakie wsparcie znajdujące się w ofercie ośrodków wsparcia ekonomii społecznej jest najbardziej pożądane przez małopolskie PES. Zdecydowana większość badanych wskazała granty na rozwój usług społecznych (205 wskazań z 340 PES), następnie w kolejności były: usługi prawne (137 z 340 PES), specjalistyczne szkolenia (121 z 340 PES) oraz usługi księgowo (119 z 340 PES). Najmniej oczekiwaną formą wsparcia okazało się wsparcie doradcy biznesowego (20 wskazań). Co ciekawe, wsparcie dotacyjne na tworzenie miejsc pracy powiązane z prowadzeniem działalności gospodarczej nie cieszyło się aż tak dużym powodzeniem, jak inne formy wsparcia. Informacje pozyskane w wyniku badania powinny zostać wykorzystane w planowaniu kolejnego konkursu w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego w działaniu mającym na celu wsparcie rozwoju sektora ekonomii społecznej.

2.2. Wnioski i rekomendacje z badania PES o charakterze reintegracyjnym

1. Najważniejszym źródłem finansowania działalności badanych PESR w 2016 r. były środki publiczne. Środki własne organizacji stanowiły największe źródło finansowania zaledwie dla 10% badanych, a środki z działalności ekonomicznej tylko dla 5% ankietowanych. W tym świetle stwierdzić należy ścisłą zależność efektywności i jakości realizacji funkcji reintegracji społeczno-zawodowej przez podmioty ekonomii społecznej o charakterze reintegracyjnym od finansowania zewnętrznego. Wobec niewielkich możliwości PESR w zakresie wypracowywania środków własnych niezwykle istotne jest nadanie mu charakteru systemowego. Jest to szczególnie potrzebne m.in. ze względu na deklarowane przez PESR w badaniu bariery w rozwoju w postaci niskiego poziomu wynagrodzeń oraz uzależnienia poziomu zatrudnienia od wsparcia zewnętrznego.
2. Zestawiając deklarowane przez badane PESR dane dotyczące okresu przebywania uczestników w WTZ (średnio 7 lat) oraz liczby beneficjentów wsparcia WTZ, którzy po opuszczeniu podmiotu podjęli zatrudnienie, trzeba stwierdzić, że reintegracja zawodowa w WTZ realizowana jest w stopniu niewystarczającym. Problem ten ma charakter systemowy. Zaskakująca jest w tym kontekście również dysproporcja dotycząca liczebności stanowisk w zakresie obsługi administracyjno-księgowo oraz stanowisk pracy związanych z reintegracją społeczną widoczna w stosunku do liczby stanowisk pracy związanych z reintegracją zawodową (doradca, zawodowy, instruktor zawodu itp.) w WTZ. Z danych przekazanych przez badanych wynika, że w 2016 r. w Małopolsce w 45 WTZ działało zaledwie 8 pracowni aktywizacji zawodowej.

W celu wzmocnienia stopnia realizacji przez WTZ funkcji reintegracji zawodowej wskazane jest kompleksowe podejście do reformy systemu wsparcia osób niepełnosprawnych.

Jej elementem być winno m.in. wyposażenie WTZ w efektywne narzędzia służące reintegracji zawodowej (np. umożliwienie uczestnikom WTZ realizacji praktyk zawodowych zarówno na otwartym, jak i chronionym rynku pracy bez utraty statusu uczestnika WTZ, czy zapewnienie wsparcia ze strony trenera pracy), zmiana struktury zatrudnienia w tych podmiotach, kładąca nacisk na tworzenie stanowisk pracy związanych z przygotowaniem beneficjentów do podjęcia zatrudnienia i funkcjonowania na rynku pracy, jak również stworzenie systemu zachęt dla pracodawców, motywujących do zatrudniania absolwentów WTZ. Ważne jest także animowanie współpracy WTZ, ZAZ i ZPCh.

3. Żaden z absolwentów badanych WTZ, CIS i KIS nie podjął aktywności zawodowej w ramach spółdzielni socjalnej (zatrudnienie w spółdzielni socjalnej po zakończeniu realizacji wsparcia w podmiocie reintegracyjnym znalazł tylko 1 niepełnosprawny pracownik ZAZ). W tym kontekście spółdzielnie socjalne wydają się być niewykorzystanym rezerwuarem miejsc pracy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, przygotowywanym do powrotu na rynek pracy przez podmioty zatrudnienia socjalnego. Rekomendowane są dalsze działania upowszechniające wiedzę o przedsiębiorstwach społecznych, w tym o spółdzielniach socjalnych (także wśród kadry kierowniczej podmiotów reintegracyjnych oraz organizacji je prowadzących), oraz kreowanie narzędzi ułatwiających tworzenie spółdzielni socjalnych i przystępowanie doń przez absolwentów podmiotów reintegracyjnych.
4. Wobec tego, że 30,5% badanych podmiotów zadeklarowało brak partnerów współpracy przynależnych do środowiska ekonomii społecznej, współpracę wewnątrzsektorową PESR należy ocenić jako niewystarczającą. Główne bariery rozwoju współpracy wewnątrzsektorowej wskazane przez badanych to brak środków finansowych oraz obciążenie bieżącą działalnością. Widoczny w świetle badania brak szerszej współpracy między WTZ a ZAZ oraz KIS a CIS, a także między WTZ, ZAZ i KIS a spółdzielniami socjalnymi negatywnie wpływać może na możliwości realizacji kompleksowego wsparcia w zakresie reintegracji zawodowej ze względu na ograniczone możliwości rotacji beneficjentów w ramach dostępnych form wsparcia oferowanych przez poszczególne typy PESR. Mając na względzie działalność w 2016 r. badane podmioty jako najbardziej pożądany obszar współpracy z innymi PES wskazały wymianę dobrych praktyk (41 wskazań). Rekomendowana jest w związku z tym kontynuacja działań animujących współpracę wewnątrzsektorową podmiotów reintegracyjnych w ramach projektów koordynacyjnych realizowanych na poziomie województw przez ROPS oraz na poziomie centralnym.
5. Najważniejszymi partnerami instytucjonalnymi PESR były w 2016 r. instytucje samorządowe. 65,9% PESR, korzystało w 2016 r. ze wsparcia JST, w tym w największym stopniu warsztaty terapii zajęciowej (77,50% odpowiadających na to pytanie). Najczęściej stosowanymi przez samorządy formami wsparcia PESR w 2016 r. była dotacja oraz nieodpłatne udostępnienie nieruchomości na działalność statutową. Pozytywnie na rozwój tej współpracy wpłynąć mogłoby upowszechnienie stosowania inicjatywy lokalnej jako instrumentu rozwoju

lokalnego, pozwalającego na skuteczne i efektywne zaangażowanie obu stron partnerstwa w również w formule współpracy pozafinansowej.

6. Badane PESR, prowadzące działalność ekonomiczną, w większości zadeklarowały, iż działalność ekonomiczna wywarła w dużym stopniu pozytywny wpływ na realizację zadań statutowych podmiotu. Największą barierą dla rozwoju działalności ekonomicznej badanych PESR był brak odpowiedniej liczby zleceń lub zamówień. Pomocne w tym względzie byłoby z jednej strony wzmocnienie wizerunku PESR w ich środowiskach lokalnych poprzez działania promocyjne, a z drugiej upowszechnienie klauzuli społecznej w zamówieniach publicznych realizowanych przez JST.

2.3. Wnioski i rekomendacje z badania jednostek samorządu terytorialnego

1. Małopolskie jednostki samorządu terytorialnego zwłaszcza gminy wiejskie, bardzo się różnią między sobą różnorodnością form współpracy z PES, podejściem do wspierania ekonomii społecznej (widocznym w stosowaniu odpowiednich zapisów w strategiach i programach lokalnych) czy wysokością środków finansowych na współpracę z organizacjami pozarządowymi (zaplanowanych w ramach programów współpracy z NGO i innymi podmiotami społecznymi). Wyraźnie widać, że mamy 3 uogólnione profile JST:

- gminy, które stosują bardzo różnorodne formy współpracy - od wsparcia finansowego, również w ramach budżetu obywatelskiego, po wsparcie lokalowe i organizacyjno - merytoryczne (punkt wsparcia dla NGO), współpracują z bardzo szerokim spektrum PES, posiadają zapisy o stosowaniu instrumentów ES w strategii rozwiązywania problemów społecznych czy strategii rozwoju lokalnego. Budżety przeznaczone na realizację programu współpracy z NGO wynoszą w takich JST powyżej 250 tys. Jest to połowa gmin miejskich, ok. 1/3 gmin miejsko - wiejskie oraz ok. 5% gmin wiejskich.
- samorządy stosujące takie formy wsparcia jak: wspieranie, ewentualnie powierzanie zadań publicznych do realizacji PES, wzajemne informowanie się o działaniach (współpraca w ramach spotkań, mailingu), wsparcie lokalowe. Współpraca ta ma miejsce głównie ze stowarzyszeniami, w tym klubami sportowymi oraz fundacjami. Budżety przeznaczone na realizację powyższych działań oscylują między 50 tys. - 250 tys. W tej kategorii mieści się relatywnie duża część powiatów
- JST, głównie gminy wiejskie, które nie posiadają na swym terenie zbyt dużej ilości PES, lub nie mają o nich wiedzy, współpracują głównie w obszarze sportu i organizacji czasu wolnego, głównie z klubami sportowymi. Nie postrzegają ekonomii społecznej jako sposobu na rozwiązywanie lokalnych problemów w strategiach rozwiązywania

problemów społecznych i strategiach rozwoju lokalnego. W obowiązkowych programach współpracy z PES budżety omawianego „typu JST” mieszczą się w przedziałach „do 10 tys.” lub „pow. 10 tys. - 50 tys.”

2. W badaniu z 2016 roku po raz pierwszy zadane zostało pytanie o zabezpieczenie środków finansowych na realizację budżetu obywatelskiego, w którym mieszkańcy decydują o przeznaczeniu wydzielonej części budżetu JST. Uzyskane wyniki świadczą o całkiem sporym zainteresowaniu małopolskich JST tym relatywnie nowym sposobem na realizację ważnych z punktu widzenia mieszkańców inicjatyw. 28 małopolskich gmin i powiatów w 2016 roku zabezpieczyło środki na przygotowanie i realizację budżetu obywatelskiego. Co ciekawe, nie tylko gminy miejskie włączają mieszkańców w decydowanie o przeznaczeniu wydzielonej części budżetu JST, choć to one proporcjonalnie najczęściej zaznaczyły odpowiedź twierdzącą (7 z 12). Również 1/3 gmin miejsko - wiejskich oraz 5 z 103 gmin wiejskich i 1 powiat realizowały w 2016 r. działania w ramach budżetu obywatelskiego. Warto przeanalizować (podać rzetelnej ewaluacji) efekty budżetów obywatelskich, tak by promować dobre małopolskie praktyki w tym zakresie.

3. Klauzule społeczne to rozwiązanie wciąż mało interesujące dla małopolskich gmin. W 2016 roku tylko 6 z 172 JST, które odpowiedziały na pytanie o stosowanie klauzul społecznych, zdecydowało się na zastosowanie tego instrumentu w zlecanych przez siebie zamówieniach publicznych. Były to trzy 3 gminy wiejskie, 2 gminy miejskie i 1 gmina miejsko - wiejska. Główne powody, dla których JST nie stosują klauzuli społecznej są te same od lat: brak wiedzy jak w praktyce zastosować klauzule społeczne oraz brak wykonawców mogących skorzystać z klauzuli społecznej. Ponieważ samorządy mogą liczyć na bezpłatne doradztwo w zakresie praktycznego zastosowania klauzul, problem wydaje się tkwić głównie w braku lokalnych przedsiębiorstw społecznych mogących skorzystać z tego rozwiązania.

METODOLOGIA I REALIZACJA BADANIA

3.1. Opis metody badawczej i doboru próby

Wszystkie trzy badania zostały zrealizowane techniką CAWI - wywiadu kwestionariuszowego przy pomocy specjalnie utworzonej aplikacji internetowej do gromadzenia danych (www.monitoring.es.malopolska.pl).

Badanie składało się z dwóch faz:

1. samodzielnego wypełniania ankiety internetowej (CAWI),
2. wypełniania ankiety internetowej (CAWI) wspomaganą kontaktami z pracownikami ROPS. Obejmowały one w szczególności:
 - kontakty telefoniczne w celu zachęcenia do udziału w badaniu,
 - ponowną wysyłkę zaproszeń oraz linków do ankiety z aplikacji,
 - kontakty telefoniczne z podmiotami, które nie zakończyły wypełniania ankiety w celu uzupełnienia brakujących odpowiedzi,
 - kontakty telefoniczne z podmiotami, które nie rozpoczęły wypełniania ankiety w celu uzupełnienia wszystkich odpowiedzi.

W przypadku „Monitoringu podmiotów ekonomii społecznej w Małopolsce” badaniem objęte zostały następujące podmioty, do których pozyskano dane kontaktowe z rejestru REGON, przekazane przez Główny Urząd Statystyczny:

- spółdzielnie socjalne,
- spółdzielnie inwalidów i niewidomych,
- spółdzielnie pracy,
- inne spółdzielnie, poza mieszkaniowymi,
- stowarzyszenia, w tym ochotnicze straże pożarne,
- fundacje.

W sumie w bazie znalazło się 9078 podmiotów, do których został wysłany kwestionariusz ankiety internetowej.

Kwestionariusz ankiety dostępny był od dnia 20 kwietnia do 20 maja 2017 r. W efekcie podjętych działań uzyskano odpowiedzi od 409 podmiotów, z tego 340 wypełniło ankietę w całości.

W przypadku badania „Współpraca jednostek samorządu terytorialnego z podmiotami ekonomii społecznej”, badaniem objęte zostały wszystkie powiatowe i gminne jednostki samorządu terytorialnego. Kwestionariusz był dostępny od dnia 20 kwietnia do 20 maja 2017 r.

W badaniu wzięły udział 172 jednostki samorządu terytorialnego, w tym 154 gminy (84,6% wszystkich gmin) oraz 18 z 19 powiatów. Łącznie w V edycji badania udało się pozyskać odpowiedzi od 85,6% populacji gminnych i powiatowych jednostek samorządu terytorialnego (JST).

W przypadku badania „Monitoring kondycji podmiotów ekonomii społecznej o charakterze reintegracyjnym” kwestionariusz ankiety był dostępny w dniach 30 maja - 20 czerwca 2017r. Badaniem zostały objęte podmioty, które zgodnie z koncepcją badania stanowią populację podmiotów ekonomii społecznej o charakterze reintegracyjnym (PESR): zarejestrowane w województwie małopolskim na dzień 31 grudnia 2016 r., prowadzące działalność od momentu rejestracji przez min. 2 m-ce. Zgodnie z tymi założeniami zaproszenie do udziału w badaniu skierowano do 111 PESR (12 centrów integracji społecznej, 23 klubów integracji społecznej, 68 warsztatów terapii zajęciowej, 8 zakładów aktywności zawodowej).

W efekcie uzyskano dane od 82 podmiotów o charakterze reintegracyjnym, tj. 73,9% PESR działających w Małopolsce w 2016 r:

- 10 centrów integracji społecznej (83%),
- 19 klubów integracji społecznej (83%),
- 45 warsztatów terapii zajęciowej (66%)
- 8 zakładów aktywności zawodowej (100%).

3.2. Opis narzędzi badawczych

W przypadku badań dotyczących podmiotów ekonomii społecznych, w tym reintegracyjnych kwestionariusz ankiety został podzielony na 5 kluczowych zagadnień:

- 1 Forma i geneza organizacji
- 2 Działalność społeczna organizacji
- 3 Współpraca organizacji z otoczeniem
- 4 Zasoby ludzkie organizacji
- 5 Obszary działalności ekonomicznej

W przypadku badania „Współpraca jednostek samorządu terytorialnego z podmiotami ekonomii społecznej” kwestionariusz ankiety został podzielony na 3 kluczowe zagadnienia:

- 1 Współpraca JST z PES (obszary i formy współpracy, potencjał PES)
- 2 Wymiar dokumentacji strategicznej JST
- 3 Inicjatywa lokalna, fundusz sołecki, budżet obywatelski i klauzule społeczne w zamówieniach publicznych

Ponieważ kwestionariusze ankiety zostały wypełnione w różnym stopniu zarówno przez PES, jak i JST, stąd pod wykresami znajduje się symbol N oznaczający konkretną liczbę podmiotów, które udzieliły odpowiedzi w danym pytaniu.

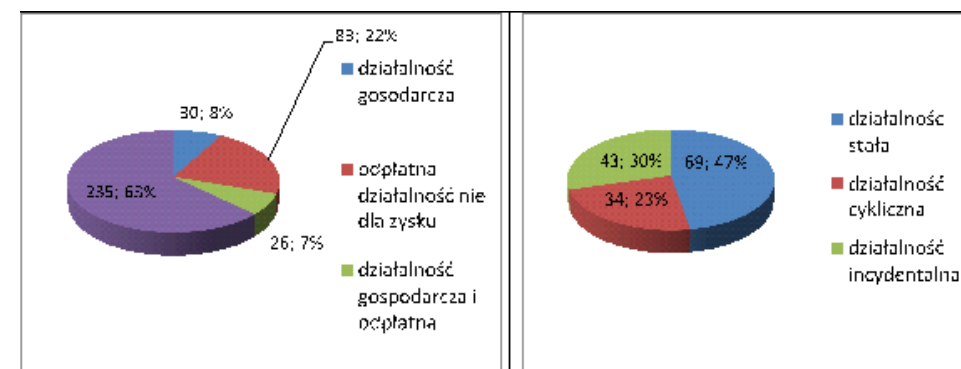
OPIS PODMIOTÓW EKONOMII SPOŁECZNEJ BIORĄCYCH UDZIAŁ W BADANIU

4.1. Monitoring kondycji PES (stowarzyszenia, fundacje, spółdzielnie)

W badaniu podsumowującym działalność PES za 2016 rok najliczniejszą kategorię stanowiły podmioty nie prowadzące działalności ekonomicznej (63%), odpłatną działalność nie dla zysku wskazało 22% badanych, działalność gospodarczą - 8%, a łącznie działalność gospodarczą i odpłatną - 7%.

- Spośród PES, które nie prowadziły działalności ekonomicznej, proporcjonalnie najliczniejszą grupę stanowiły OSP (26 na 30 tego typu organizacji), następnie stowarzyszenia (ponad 60%); fundacje nie prowadzące działalności ekonomicznej stanowią ponad 50%.
- Działalność odpłatna jest wskazywana relatywnie najczęściej przez stowarzyszenia - 26,5%, 18% fundacji oraz 3 na 30 OSP.
- Działalność łączoną (gospodarczą i odpłatną) relatywnie najczęściej prowadzą fundacje (ok. 20%), stowarzyszenia śladowo (3,4%) i 1 na 30 OSP.
- Działalność gospodarczą prowadzi 7% fundacji i 5% stowarzyszeń oraz 1 na 30 OSP.
- Kryterium dodatkowym w przypadku prowadzenia działalności ekonomicznej był jej stały, cykliczny bądź incydentalny charakter. Spośród 146 fundacji i stowarzyszeń³, które odpowiedziały na to pytanie blisko połowa (47%) prowadzi działalność zarobkową w sposób stały, 23% deklaruje działalność cykliczną, a 30% incydentalną.

N=374

Wykres 1 Forma prowadzonej działalności ekonomicznej oraz jej charakter.

N= 146

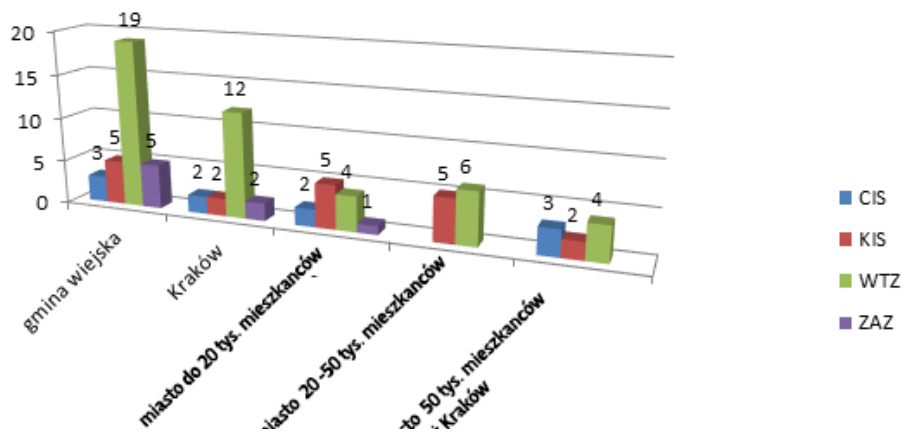
³ Spółdzielnie nie zostały zapytane o charakter prowadzonej działalności gdyż są przedsiębiorstwami, które prowadzą ją jako podstawową swą działalność czyli w sposób ciągły.

Zestawiając ze sobą formę prawną organizacji, rodzaj jej założyciela/założycieli oraz charakter środków wykorzystanych w procesie założycielskim, możemy wskazać na pewne wzory powstawania PESR:

- Fundacje i stowarzyszenia powstają głównie z inicjatywy osób fizycznych, przy wykorzystaniu głównie środków prywatnych;
- Założycielami spółdzielni socjalnych pozostają osoby fizyczne lub organizacje pozarządowe i osoby prawne, wykorzystując przede wszystkim środki publiczne;
- Spółdzielnie pracy, inwalidów i niewidomych oraz inne formy spółdzielni powstają jako inicjatywa osób fizycznych z wykorzystaniem różnych środków.

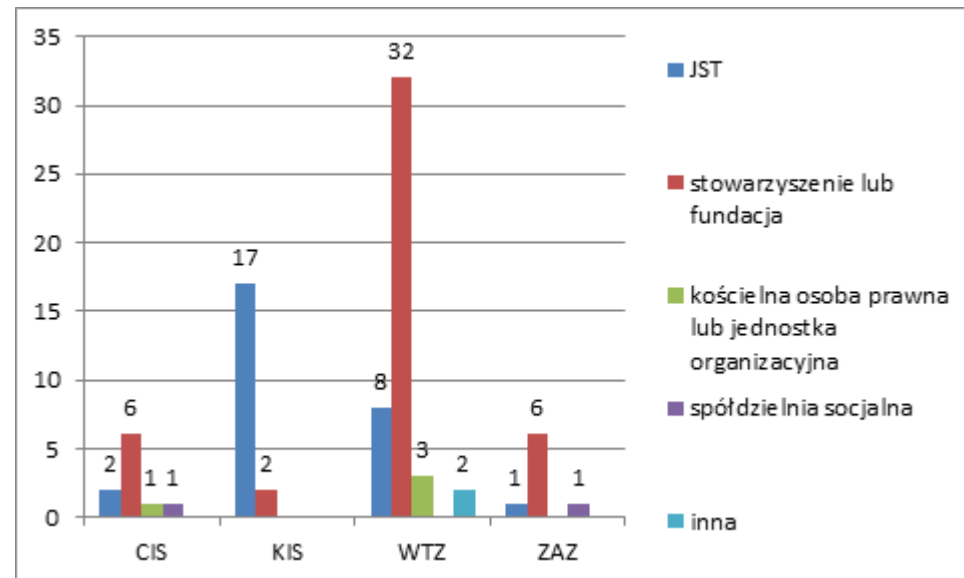
4.2. Monitoring kondycji PES reintegracyjnych - PESR (CIS, KIS, ZAZ, WTZ)

Największa część badanych PESR (32 z 82), tj. 39% działa na obszarze gmin wiejskich. Na drugim miejscu uplasowały się PESR zlokalizowane w Krakowie (18 podmiotów). W miastach do 20 tys. mieszkańców działa 12 ankietowanych PESR, a w miastach powyżej 20 tys. do 50 tys. mieszkańców dalszych 11 podmiotów. PESR działające w miastach powyżej 50 tys. mieszkańców (9) stanowią najmniejszą grupę wśród ankietowanych.

Wykres 2. Lokalizacja PESR
N=82

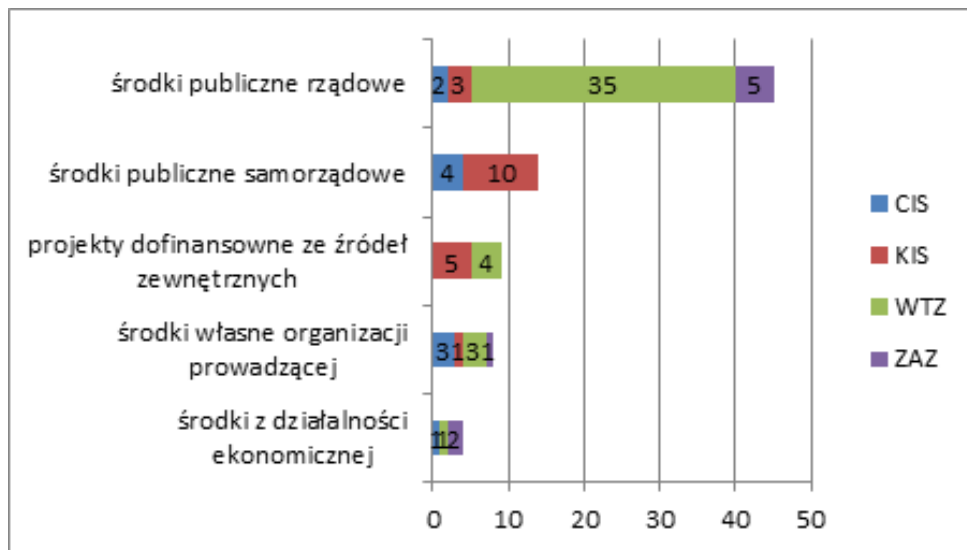
W świetle badania dla zdecydowanej większości działających w Małopolsce PESR (56,1%) organizacją prowadzącą są stowarzyszenia i fundacje. Dotyczy to CIS, WTZ i ZAZ. Wyjątek stanowią KIS, w przypadku których 17 na 19 podmiotów zostało powołanych przez JST. Samorządy są organizacją prowadzącą ogółem dla 28 z 82 badanych podmiotów (tj. 34,1%), zajmując drugie miejsce w tym zestawieniu. Mniejszą rolę jako organizacje prowadzące ankietowanych PESR odgrywają kościelne osoby prawne lub jednostki organizacyjne, spółdzielnie socjalne oraz inne kategorie podmiotów, prowadzące odpowiednio 4, 2 i 2 PESR.

Wykres 3. Organizacje prowadzące PESR.
N= 82

Dominującą grupę badanych PESR stanowią te, funkcjonujące dłużej niż 5 lat (59 podmiotów, tj. 72%), 11 badanych PESR (13%) działało przez okres mieszczący się w przedziale 1-2 lata, a 6 podmiotów (7%) funkcjonowało przez okres powyżej 2 lat do 5 lat. W badaniu udział wzięło ponadto 6 podmiotów, działających przez okres poniżej 12 miesięcy.

Najważniejszym źródłem finansowania działalności badanych PESR w 2016 r. były rządowe środki publiczne, wskazane przez 45 badanych podmiotów (56,3%). Na drugim miejscu jako najważniejsze źródło finansowania znalazły się środki samorządowe, wskazane przez 14 podmiotów, tj. 17,5% udzielających odpowiedź na to pytanie. Dofinansowanie zewnętrzne związane z realizacją projektów było najważniejszym źródłem finansowania działalności dla 9 badanych PESR (11,3%), środki własne organizacji dla 8 PESR (10%), a środki z działalności ekonomicznej tylko dla 4 podmiotów (5%).

Wykres 4. Najważniejsze źródło finansowania małopolskich PES.
N=80

ROZDZIAŁ 5

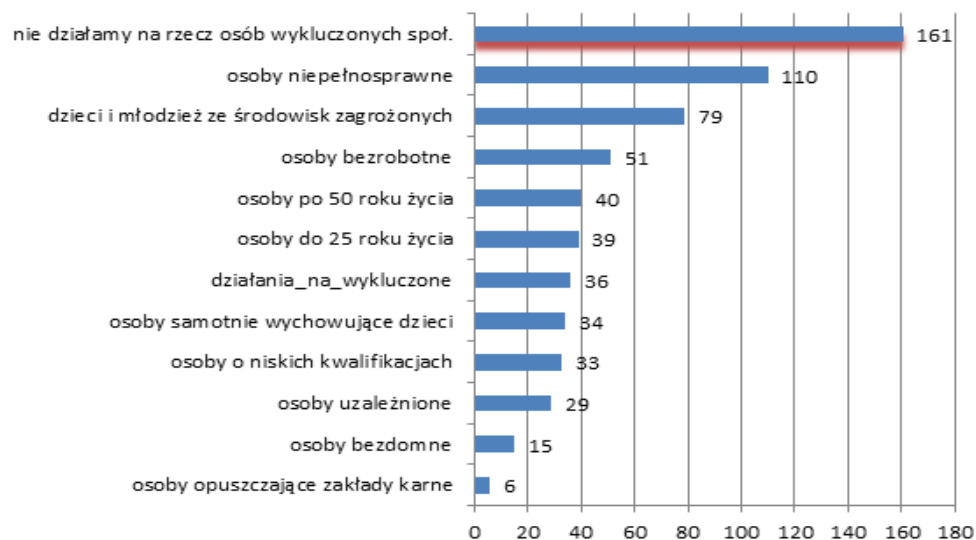
DZIAŁALNOŚĆ SPOŁECZNA PES

5.1. Działania na rzecz wykluczonych lub/i zagrożonych wykluczeniem społecznym w PES (stowarzyszenia, fundacje, spółdzielnie)

Większość, tj. 210 z 371 badanych PES (57%), zadeklarowała prowadzenie działalności na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. PES, które przyznały, że nie prowadzą omawianej działalności (161 z 371, czyli 43%) to przede wszystkim spółdzielnie pracy oraz inne formy spółdzielni. Również połowa ochotniczych straży pożarnych i 1/3 stowarzyszeń oraz fundacji nie prowadzi działań na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Wśród PES prowadzących działania na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w 2016 r. główną grupą beneficjentów były osoby niepełnosprawne (110 na 210 PES). Na drugim miejscu znajdowały się dzieci i młodzież z zagrożonych środowisk (79 na 210 PES), następnie osoby bezrobotne (w tym długotrwale bezrobotne - 51 PES). Najmniej badanych organizacji pracowało na rzecz osób opuszczających zakłady karne i osób bezdomnych.

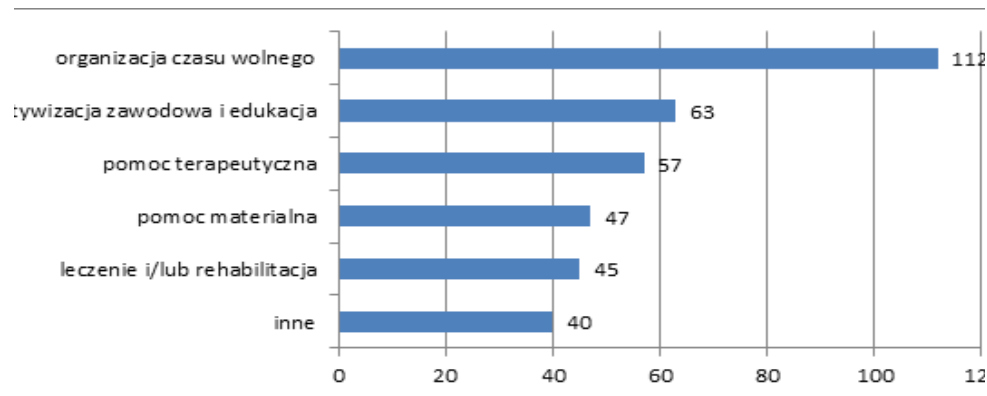

Wykres 5. Działalność na rzecz osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym
N = 210. Liczba odpowiedzi nie sumuje się do N, gdyż można było dokonać kilku wyborów.

W świetle badania możemy wyróżnić typowych dla poszczególnych form prawnych PES adresatów działań. W przypadku spółdzielni socjalnych były to osoby bezrobotne, w tym długo-

trwale bezrobotne. Fundacje, stowarzyszenia i OSP miały bardzo szerokie grupy beneficjentów z pewną przewagą osób niepełnosprawnych oraz dzieci i młodzieży ze środowisk zagrożonych wykluczeniem społecznym. Spółdzielnie inwalidów i niewidomych naturalnie wskazały osoby niepełnosprawne. Pozostałe spółdzielnie zaznaczyły, że nie działają na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Najwięcej PES spośród ograniczonej do 206 podmiotów próby oferowało osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym organizację czasu wolnego i wypoczynku (112 wskazań), na drugim miejscu znalazła się aktywizacja zawodowa i edukacja (63 wskazania), następnie pomoc terapeutyczna (57 PES), pomoc materialna (47 PES), leczenie i rehabilitacja (45 PES). 40 podmiotów wskazało też „inne działania”.

Wykres 6. Działania ukierunkowane na osoby wykluczone społecznie.
N=206. Liczba odpowiedzi nie sumuje się do N, gdyż można było dokonać kilku wyborów.

Przyglądając się poszczególnym formom prawnym PES, można zaobserwować, iż stowarzyszenia i fundacje oraz OSP mają bardzo szerokie spektrum działań bez aktywności wybijających się ponad inne. W spółdzielniach socjalnych zdecydowanie dominująca jest działalność aktywizująca zawodowo i w obszarze edukacji. Spółdzielnie inwalidów i niewidomych, jako podstawowe obszary wskazują aktywizację zawodową oraz rehabilitację i leczenie.

W dalszej części badania interesowała nas szczególnie jedna forma wsparcia beneficjentów przez PES - aktywizacja zawodowa i edukacja. 63 PES, które zaznaczyły ten rodzaj podejmowanej aktywności w stosunku do swoich beneficjentów, poproszono o oszacowanie liczby wspartych osób.

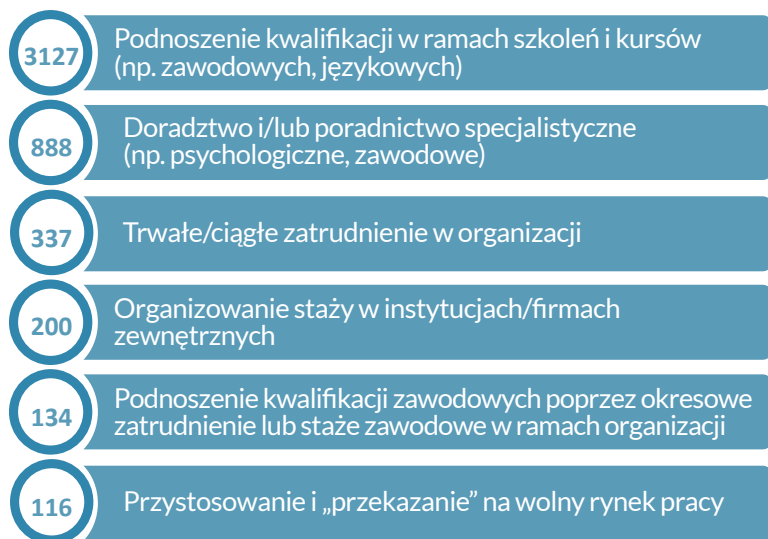
Formą wsparcia udzielanego przez PES, oferowaną największej liczbie osób - 3127 - były szkolenia i kursy. Statystyki dotyczące podmiotów organizujących szkolenia i kursy wskazują, że jest to forma wsparcia, którą można objąć największe grupy - średnia dla PES wynosi 111 osób, mediana,

która w tym przypadku jest lepszą miarą (jedna wartość maksymalna = 1000 mocno zniekształcająca średnią) wynosi 30 osób.

Zatrudnienie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w organizacji to trzecia w rankingu popularności aktywność PES. Średnia dla PES wynosi 13 osób, zaś mediana 5. W próbie znalazło się jedno PES, które zadeklarowało zatrudnienie w organizacji dla 92 osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Podnoszenie kwalifikacji zawodowych poprzez okresowe zatrudnienie lub staże zawodowe w ramach organizacji oraz staże zewnętrzne nie są zbyt popularną formą aktywizacji zawodowej beneficjentów w badanych organizacjach: średnia liczba osób w roku 2016 wynosiła 6, a mediana 2 osoby dla dwóch omawianych form wsparcia. Suma osób objętych okresowym zatrudnieniem bądź stażem w organizacji wynosi 134 osoby, natomiast suma osób, które skorzystały ze stażu w firmach zewnętrznych wynosi 200 osób.

Poradnictwo specjalistyczne zajmuje drugie miejsce po szkoleniach i kursach w rankingu popularności mierzonej zarówno średnią (32) i medianą (23), jak i sumą osób objętych wsparciem (888).

Schemat 1. Ranking działań na rzecz beneficjentów ze względu na ilość objętych nimi osób (według sumy beneficjentów objętych danym działaniem).

Aktywizacja zawodowa polegająca na znalezieniu (i przygotowaniu) beneficjenta do pracy na „otwartym” rynku jest najrzadszą formą wsparcia oferowaną przez PES. Średnia liczba osób w podmiotach, które zaznaczyły, że stosują tę formę aktywizacji wynosi 7 osób, a mediana

3 osoby; w sumie 116 osób uzyskało wsparcie w postaci pomocy w znalezieniu pracy na zewnątrz organizacji.

Powyższy schemat prezentuje ranking działań (od najważniejszych do najmniej ważnych) ze względu na ilość objętych nimi osób.

5.2. Pozostała działalność społeczna badanych PES (stowarzyszeń, fundacji, spółdzielni).

W 2016 r. 43% badanych PES zadeklarowała działania z zakresu dostarczania usług użyteczności publicznej, w tym usług deficytowych dla społeczności lokalnej (155 z 361 PES, które odpowiedziały na to pytanie). Relatywnie najczęściej realizacją tego typu usług zajmują się jak co roku stowarzyszenia i fundacje. W tym roku po raz pierwszy badaniem objęto też OSP i ten typ PES (blisko połowa) też określa swoje działania w kategoriach realizacji usług użyteczności publicznej; również duża proporcja spółdzielni socjalnych (pomimo małego udziału tego typu podmiotów w badaniu) deklaruje prowadzenie działań dla społeczności lokalnej.

Szacunki dotyczące osób, które skorzystały z usług użyteczności publicznej są wysokie: w sumie 89 561 osób skorzystało z działań świadczonych przez 174 organizacje działające lokalnie. Średnia liczba osób wspartych przez PES wynosi 514,7 osób, a mediana 200 osób. Konkludując, świadczenie usług zdefiniowanych jako zaspakajające ważne potrzeby, których członkowie społeczności lokalnych nie są w stanie zaspokoić samodzielnie np. usługi opiekuńcze, edukacyjne, zdrowotne, socjalne wiąże się ze wsparciem dużych grup osób w obrębie organizacji.

16% badanych PES produkuje lub pośredniczy w sprzedaży produktów lokalnych i widzi w tej niszy potencjał; pozostała część podmiotów - 84% nie wykazuje zainteresowania tego typu działalnością. Nie można też powiedzieć, że jakiś typ PES „specjalizuje” się w produkcie lokalnym, choć relatywnie najwięcej stowarzyszeń i fundacji w naszej próbie badawczej posiada w ofercie omawianą działalność. Zupełnie niezainteresowane są tą tematyką badane spółdzielnie pracy i spółdzielnie inwalidów i niewidomych. Suma osób, które skorzystały na wytwarzaniu i sprzedaży produktów lokalnych wynosi 2633 osoby, przy średniej wynoszącej 138,6 i medianie 20.

5.3. Działania w zakresie reintegracji społeczno-zawodowej w PESR (CIS, KIS, ZAZ, WTZ)

Podmioty ekonomii społecznej o charakterze reintegracyjnym stanowią grupę zróżnicowaną wewnątrznie. Odmienne ustawowe podstawy działalności w przypadku podmiotów zatrudnienia socjalnego oraz WTZ i ZAZ, oraz różne kategorie beneficjentów determinują zarówno formy wsparcia w zakresie reintegracji społecznej i zawodowej, czas uczestnictwa beneficjentów we wsparciu, jak i poziom efektywności zatrudnieniowej PESR.

WTZ i ZAZ

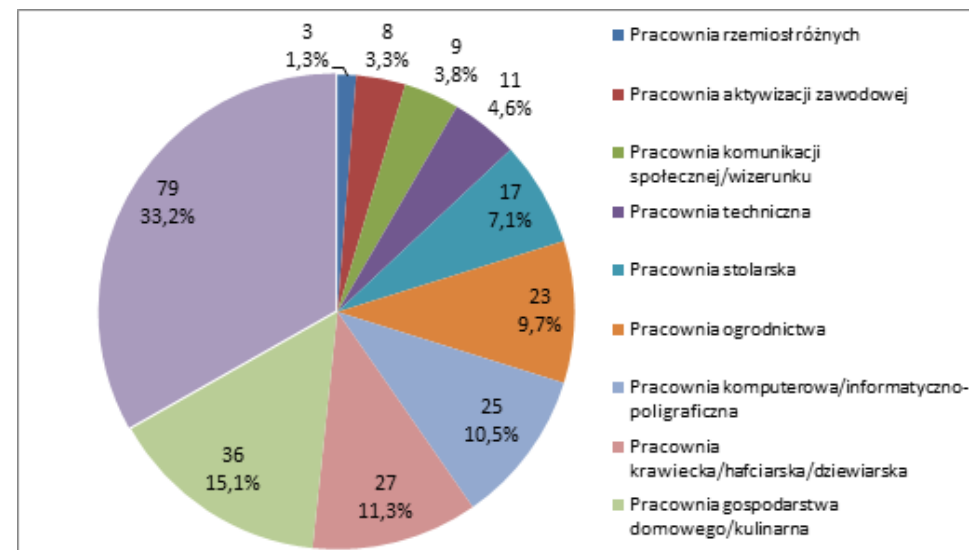
39 z 45 warsztatów terapii zajęciowej, które wzięły udział w badaniu, zadeklarowało w sumie 1477 uczestników wsparcia, z czego 674 (44%) to kobiety. W 2016 r. udział we wsparciu zakończyło 151 beneficjentów 27 WTZ. 7 z 8 małopolskich zakładów aktywności zawodowej zadeklarowało na dzień 31 grudnia 2016 r. w sumie 269 niepełnosprawnych pracowników - beneficjentów wsparcia, z czego 115 osób stanowiły kobiety.

Na pytanie o czasokres uczestnictwa beneficjentów we wsparciu w małopolskich WTZ, najwięcej badanych przyznało, że mieści się on w przedziale powyżej 5 do 10 lat (27 z 39 WTZ). W przypadku zakładów aktywności zawodowej najczęściej zaznaczanym przedziałem była kategoria: powyżej 2 lat do 5 lat (5 z 7 ZAZ).

Najbardziej upowszechnionymi formami wsparcia dostępnymi w WTZ w ramach reintegracji społecznej w 2016 r. były: trening umiejętności społecznych, trening ekonomiczny oraz organizacja spotkań integracyjnych (oferowane przez 44 z 45 badanych WTZ), a w dalszej kolejności: uczestnictwo w kulturze (43 wskazania), nauka pełnienia ról społecznych (41 wskazań), edukacja ogólna (35 wskazań), działania samopomocowe (24 wskazania), warsztaty motywacyjne (21 wskazań). 3 WTZ prowadziły terapię uzależnień. 12 WTZ stosowało inne niż wymienione w kafeferii formy reintegracji społecznej.

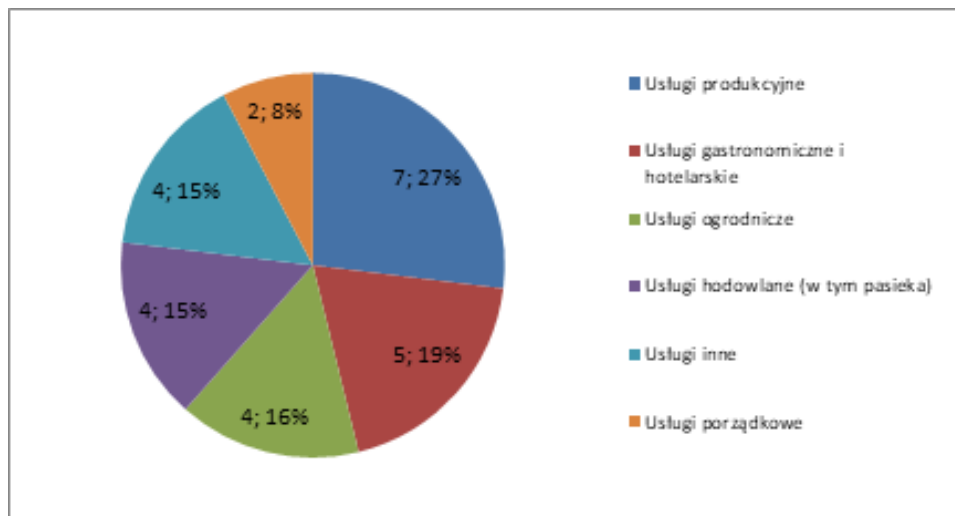
Podobnie jak w przypadku WTZ, w małopolskich zakładach aktywności zawodowej najbardziej upowszechnionymi formami wsparcia w ramach reintegracji społecznej, były spotkania integracyjne (dostępne w 7 ZAZ) oraz trening umiejętności społecznych (oferowane w 6 ZAZ). Taka sama liczba ZAZ prowadziła warsztaty motywacyjne oraz umożliwiała uczestnictwo w kulturze (6 wskazań). Trening ekonomiczny, wskazany przez 4 ZAZ, nie pełnił tak dominującej roli jako forma wsparcia w ramach reintegracji, jak w przypadku WTZ. Nauka pełnienia ról społecznych realizowana była w przypadku 5 ZAZ. Edukację ogólną posiadały w swej ofercie 3 ZAZ, 2 ZAZ animowały działania samopomocowe, 2 ZAZ prowadziły terapię uzależnień. 3 ZAZ zadeklarowało realizowanie innych niż wymienione w kafeferii form reintegracji społecznej.

Zgodnie z deklaracją ankietowanych w 43 warsztatach terapii zajęciowej, które odpowiedziały na pytanie dotyczące typów pracowni funkcjonujących w ich placówkach, w 2016 r. terapia zajęciowa prowadzona była w sumie w ramach 254 pracowni. Dominującą rolę odgrywały pracownie arteterapii (33,2%), podczas gdy pracownie aktywizacji zawodowej stanowiły zaledwie 3,3% ogólnej liczby pracowni terapii zajęciowej w małopolskich WTZ.

Wykres 7. Reintegracja zawodowa w WTZ. Typy pracowni. N=43. Liczba odpowiedzi nie sumuje się do N, gdyż można było dokonać kilku wyborów

Na podstawie danych dostarczonych przez badane zakłady aktywności zawodowej można wyróżnić 5 rodzajów działalności wytwórczej i usługowej, w ramach której odbywała się w 2016 r. reintegracja zawodowa osób niepełnosprawnych w małopolskich ZAZ: 7 pracowni funkcjonowało w ramach działalności produkcyjnej (produkcja i montaż wyrobów sztucznych, produkty pszczele, rękodzieło artystyczne), 5 w branży usług gastronomiczno-hotelarskich, kolejne 8 pracowni w obszarze usług ogrodniczych i hodowlanych, a ostatnie 4 reprezentują sektor drobnych usług (pracownia pszczelarska, stolarska, poligraficzno-fotograficzna, marketingowa).

Wykres 8. Reintegracja zawodowa w ZAZ. Typy usług.
N=10. Liczba odpowiedzi nie sumuje się do N, gdyż można było dokonać kilku wyborów.

Badanie wykazało, że w 2016 r. zatrudnienie podjęto w sumie 40 byłych uczestników warsztatów terapii zajęciowej:

- 19 osób na otwartym rynku pracy (beneficjenci 13 podmiotów),
- 7 osób w strukturach WTZ lub organizacji prowadzącej (w 3 podmiotach),
- 14 osób na chronionym rynku pracy, z czego 7 w zakładzie pracy chronionej (beneficjenci 4 WTZ) oraz kolejnych 7 osób w ZAZ (beneficjenci 3 WTZ).

Żaden absolwent WTZ nie został zatrudniony w spółdzielni socjalnej.

Zatrudnienie po zakończeniu pracy w ramach ZAZ w sumie podjęto 14 osób. Deklarowana przez badane podmioty liczba niepełnosprawnych pracowników zatrudnionych w ramach personelu ZAZ lub organizacji prowadzącej wyniosła 8 osób; 4 beneficjentów znalazło pracę na otwartym rynku pracy, 1 osoba znalazła zatrudnienie w zakładzie pracy chronionej, również 1 pracownik w spółdzielni socjalnej. 3 niepełnosprawnych pracowników ZAZ rozpoczęło naukę w formie edukacji ogólnej.

CIS i KIS

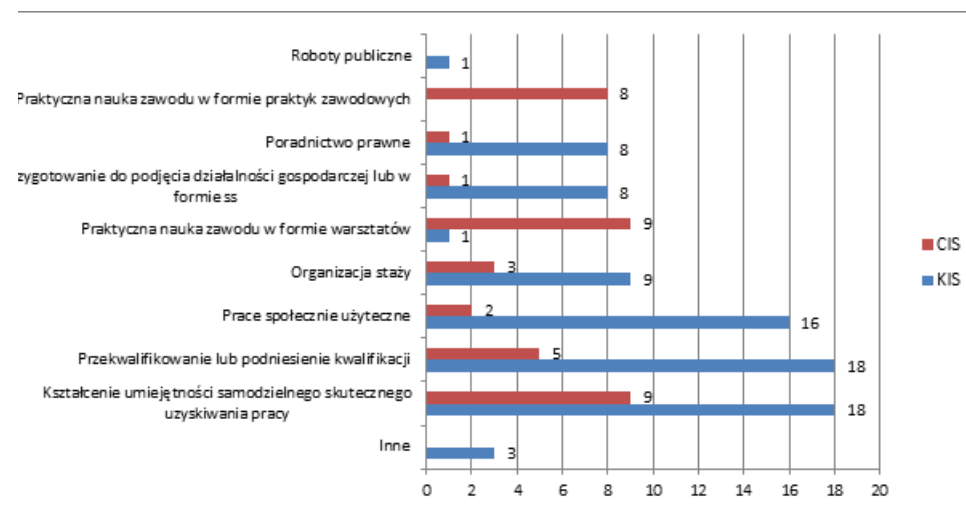
Odbiorcą wsparcia zarówno małopolskich CIS jak i KIS w 2016 r. były przede wszystkim osoby długotrwale bezrobotne (wskazane jako główna grupa wsparcia przez 7 CIS oraz 16 KIS - w sumie 23 wskazania, tj. 79,3%) oraz bezdomne (wskazane jako główna grupa wsparcia przez 2 CIS). 3

podmioty zatrudnienia socjalnego jako główny typ beneficjenta wskazały inne osoby zagrożone wykluczeniem społecznym. W przypadku 1 KIS głównym odbiorcą wsparcia były osoby niepełnosprawne.

Średni czas uczestnictwa beneficjentów małopolskich centrów integracji społecznej we wsparciu wynosił 12 miesięcy, przy czym wartość minimalna wskaźnika wynosiła 8 miesięcy, a maksymalna 18 miesięcy. W przypadku klubów integracji społecznej uśredniony okres uczestniczenia beneficjentów we wsparciu wynosił 8,5 miesiąca, a wartość minimalna 3 miesiące.

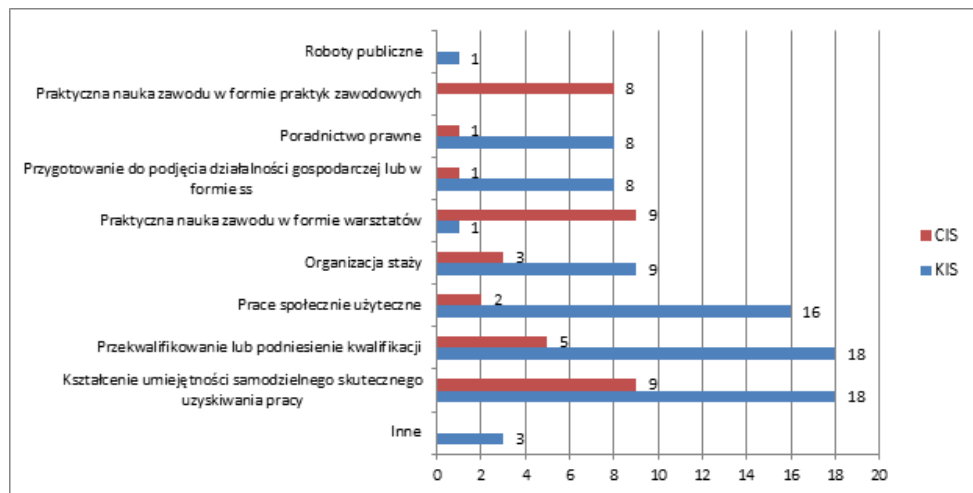
Wszystkie CIS biorące udział w badaniu (10) oferowały w 2016 r. wsparcie w formie praktycznej nauki zawodu w postaci warsztatów oraz kształcenia umiejętności samodzielnego skutecznego pozyskiwania pracy. 8 CIS prowadziło praktyczną naukę zawodu w formie praktyk zawodowych, 5 podmiotów oferowało swym beneficjentom możliwość podniesienia lub poszerzenia kwalifikacji zawodowych. Najmniej popularne były w CIS staże, zatrudnienie w formie prac społecznie użytecznych oraz przygotowanie do prowadzenia działalności gospodarczej w formie jednoosobowej lub też w ramach spółdzielni socjalnej.

Najbardziej powszechnymi formami reintegracji zawodowej w małopolskich KIS w 2016 r. były: kształcenie umiejętności samodzielnego skutecznego pozyskiwania pracy, umożliwienie podniesienia lub poszerzenia kwalifikacji zawodowych uczestników oraz zatrudnienie w formie prac społecznie użytecznych. Tylko 1 KIS dysponował warsztatami przygotowującymi uczestników do podjęcia zatrudnienia: wykonywania prac remontowych, usług opiekuńczych oraz prac porządkowych.

Wykres 9. Formy reintegracji zawodowej w podmiotach zatrudnienia socjalnego w KIS i CIS.
N CIS=10. Liczba odpowiedzi nie sumuje się do N, gdyż można było dokonać kilku wyborów.
N KIS=19. Liczba odpowiedzi nie sumuje się do N, gdyż można było dokonać kilku wyborów.

Jeśli chodzi o wsparcie w ramach reintegracji społecznej, w obu typach małopolskich podmiotów zatrudnienia socjalnego najbardziej upowszechnioną formą pracy z beneficjentami był trening umiejętności społecznych i warsztaty motywacyjne.

Wykres 10. Formy reintegracji społecznej w podmiotach zatrudnienia socjalnego.

N CIS=10. Liczba odpowiedzi nie sumuje się do N, gdyż można było dokonać kilku wyborów

N KIS=19. Liczba odpowiedzi nie sumuje się do N, gdyż można było dokonać kilku wyborów.

Dzięki wsparciu centrów integracji społecznej w 2016 r. udało się podjąć zatrudnienie u zewnętrznego pracodawcy 76 osobom - w tym:

- 59 osób na otwartym rynku pracy na zasadach ogólnych (absolwenci 6 CIS),
- 15 osób w formie zatrudnienia wspieranego (absolwenci 3 CIS),
- 2 osoby zarejestrowały jednoosobową działalność gospodarczą (absolwenci 1 CIS).

Dodatkowo 14 osób otrzymało zatrudnienie w ramach samego podmiotu reintegracyjnego

(w 2 CIS). Biorąc to pod uwagę można oszacować, iż średnia liczba absolwentów CIS uczestniczących w badaniu, którzy podjęli pracę zarobkową w 2016 r., przypadających na 1 podmiot wynosi więc 10 osób.

Dzięki wsparciu KIS w 2016 r. udało się podjąć zatrudnienie u zewnętrznego pracodawcy 331 osobom, z tego:

- 215 osób podjęło zatrudnienie na otwartym rynku pracy (absolwenci 11 KIS),
- 102 osoby podjęły zatrudnienie w formie zatrudnienia wspieranego (absolwenci 6 KIS),
- 6 osób zarejestrowało jednoosobową działalność gospodarczą (absolwenci 3 KIS),

- 8 osób podjęło zatrudnienie w strukturze KIS lub organizacji prowadzącej (absolwenci 2 KIS).

Żaden z absolwentów badanych KIS nie podjął natomiast aktywności zawodowej w ramach spółdzielni socjalnej.

WSPÓŁPRACA PES Z OTOCZENIEM

6.1. Współpraca PES (stowarzyszenia, fundacje, spółdzielnie)

Poziom i intensywność oraz zadowolenie z efektów współpracy PES z samorządem lokalnym, innymi PES, biznesem jest wyznacznikiem ich usieciowienia i korzystania z „kapitału społecznego”.

Wyniki badania pokazują, że w 2016 r. PES najchętniej i z największym zadowoleniem współpracowały z samorządem lokalnym i innymi instytucjami publicznymi. 59% PES współpracowało i była zadowolona z efektów tej współpracy, 18% PES ambiwalentnie oceniła kooperację z sektorem publicznym; znalazło się też 6% podmiotów niezadowolonych ze współdziałania z samorządem lokalnym i innymi instytucjami publicznymi natomiast 17% nie podjęła żadnych z interesujących nas działań.

Zaskakujący jest udział tak dużej ilości PES nie współpracujących (46%) lub obojętnie oceniających efekty współpracy z innymi PES (15%); 38% badanej próby (głównie spółdzielnie socjalne i OSP) współpracowała i była zadowolona z efektów współpracy w „swoim środowisku”.

Współpraca małopolskich PES z biznesem nie jest tak powszechna jak z samorządem lokalnym lub z PES. Wśród badanych organizacji 40% PES przyznała, że nie współpracowała w 2016 r. z biznesem, 36% współpracowała i była zadowolona z efektów tej współpracy, 19% PES ambiwalentnie oceniła efekty tej kooperacji, a 19 podmiotów (5%) było z niej niezadowolonych.

Najrzadziej występującym partnerem współpracy w 2016 r. były tzw. Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej. Blisko 72% (253 z 354) badanych PES nie współpracowała z OWES, 15% było zadowolonych z efektów tej współpracy, 11% PES ambiwalentnie oceniło jej efekty; znalazło się też 6 PES (2%) niezadowolonych ze współdziałania z ośrodkami wsparcia ES.

6.2. Współpraca PESR z otoczeniem

Partnerem instytucjonalnym współpracy w 2016 r., który został wskazany przez największą liczbę badanych PESR (39 z 79 odpowiadających na to pytanie) był urząd miasta lub gminy. Nieco mniejsza liczba ankietowanych współpracowała z lokalnymi ośrodkami kultury i sportu (32 z 79). Następne w kolejności jako partnerzy współpracy były: ośrodki pomocy społecznej, centra pomocy rodzinie (głównie dla WTZ i ZAZ). Z lokalnymi pracodawcami współpracowały 32 podmioty, w największym stopniu podmioty zatrudnienia socjalnego. W świetle zadań PESR dotyczących reintegracji zawodowej niepokojąco niskie są wskaźniki dotyczące ich współpracy z powiatowymi urzędami pracy (współpracę z PUP zadeklarowało w sumie 18 podmiotów, tj. 22,8% odpowiadających na to pytanie: 5 KIS, 11 WTZ i 2 ZAZ, w grupie tej brak jest CIS).

8 badanych PESR przyznało, że w 2016 r. nie miało żadnych partnerów instytucjonalnych. Wszystkie PESR należące do tej grupy zlokalizowane były na obszarze gmin wiejskich oraz w małych miastach do 20 tys. mieszkańców. W przypadku 7 na 8 wskazań były to podmioty, które nie współpracowały z innym PES. W przypadku 4 na 8 wskazań były to podmioty, które jednocześnie zadeklarowały brak współpracy z rodziną beneficjentów.

- Formą wsparcia JST najczęściej wskazywaną przez centra integracji społecznej, była dotacja oraz realizacja przedsięwzięć w partnerstwie z samorządem.
- Kluby integracji społecznej korzystały z użyczonej przez samorząd nieruchomości, ze wsparcia rzeczowego oraz wizerunkowego.
- WTZ, podobnie jak CIS, najczęściej wskazywały jako formę wsparcia dotację, nieodpłatne udostępnienie nieruchomości na działalność statutową, w dalszej kolejności realizację.
- ZAZ najczęściej korzystały z dotacji i wsparcia lokalowego.

Przyjmując jako kryterium organizację prowadzącą PESR możemy stwierdzić, że z samorządowych dotacji w największym stopniu korzystały organizacje pozarządowe (19 wskazań na 46 podmiotów prowadzonych przez stowarzyszenia i fundacje uczestniczących w ankiecie, tj. 41,3%), one też najczęściej organizowały w 2016 r. wspólne przedsięwzięcia z JST (13 wskazań). Współpracę pozafinansową w największym stopniu prowadziły z kolei podmioty, dla których organizatorem jest JST.

W ramach współpracy wewnątrzsektorowej warsztaty terapii zajęciowej współpracowały w większej mierze z innymi WTZ, zakłady aktywności zawodowej z WTZ i ZAZ, centra integracji społecznej ze spółdzielniami socjalnymi, a kluby integracji społecznej z organizacjami pozarządowymi. Spółdzielnia socjalna w 2016 r. była partnerem współpracy tylko dla 15 z 82 biorących udział w badaniu PESR. 30,5% badanych podmiotów zadeklarowało brak partnerów współpracy przynależnych do środowiska ekonomii społecznej (w tym 13 z 19 uczestniczących w badaniu KIS oraz 4 z 8 ZAZ).

Największą barierą dla rozwoju współpracy wewnątrzsektorowej dla badanych podmiotów stanowiło obciążenie bieżącą działalnością oraz brak środków finansowych (odpowiednio 42 i 26 wskazań na 82 badane podmioty). Jako najbardziej pożądane obszary współpracy z innymi PES wskazano wymianę dobrych praktyk, pozyskiwanie środków na działalność podmiotu oraz działania na rzecz beneficjentów usług reintegracyjnych (odpowiednio 41, 29 i 28 wskazań na 82 badane podmioty).

ROZDZIAŁ 7

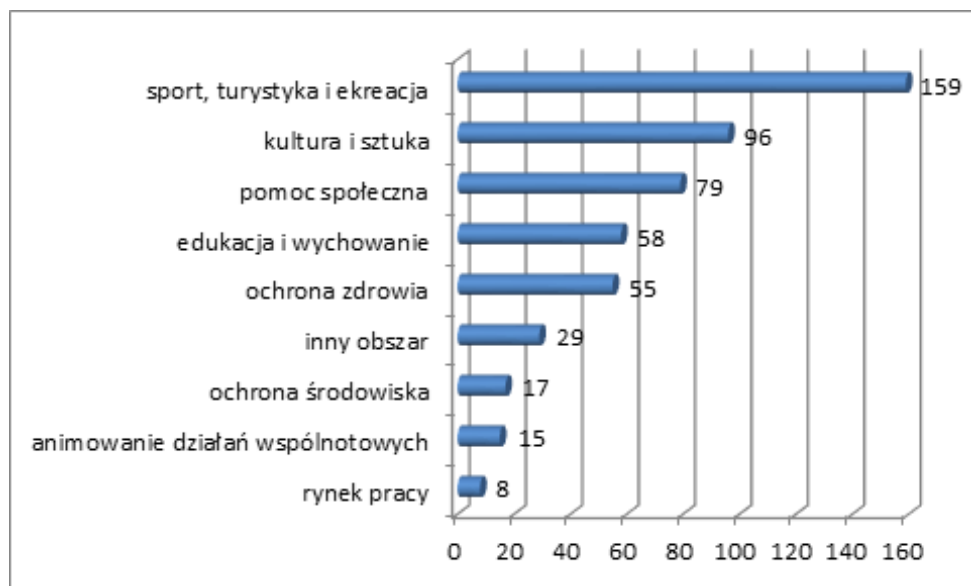
WSPÓŁPRACA JEDNOSTEK SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO Z PODMIOTAMI EKONOMII SPOŁECZNEJ W 2016 R.

7.1. Obszary i formy współpracy gmin i powiatów z PES

95% gmin i powiatów współpracowało w 2016 r. z podmiotami ekonomii społecznej. Tylko 8 z 171 JST (5%) nie współpracowało z PES w 2016 r. W skład tych ośmiu JST weszło 6 gmin wiejskich i 2 gminy miejsko-wiejskie, z tego jedna gmina posiadała w 2016 r. program współpracy z organizacjami pozarządowymi. Jako powód wszystkie gminy podały brak tego typu podmiotów na ich terenie, poza jedną, która przyznała, że brakowało działań/możliwości współpracy z PES po stronie samorządu lokalnego.

Współpraca JST z PES odbywała się najczęściej w obszarze sportu, turystyki i rekreacji (97%). Ranking kolejnych najpopularniejszych obszarów współpracy nieodmiennie od lat układa się tak samo: na drugim miejscu znajduje się obszar współpracy związanej z kulturą i sztuką (58,5%), następnie pomoc społeczna (48%); najrzadziej współpraca odbywała się w obszarze rynku pracy/aktywizacji zawodowej (5%), animowania działań lokalnych (9%) oraz w obszarze ochrony środowiska (10%).

Wykres 11. Obszary współpracy gmin i powiatów z PES.
N= 164, odpowiedzi nie sumują się do N gdyż można było zaznaczyć kilka obszarów

Dla powiatów najczęściej wybieranym obszarem współpracy poza sportem, turystyką i rekreacją (94%) była pomoc społeczna (72%) oraz kultura i sztuka (67%). Połowa gmin miejskich (6 z 12 odpowiadających na to pytanie) współpracowała w 2016 r. w obszarze pomocy społecznej,

kultury oraz „w innym obszarze” takim jak: działalność wspomagająca rozwój gospodarczy, w tym rozwój przedsiębiorczości, działalność na rzecz osób niepełnosprawnych oraz przeciwdziałanie uzależnieniom i patologiom społecznym. Z „mniej typowych” dziedzin gminy miejskie proporcjonalnie najczęściej współpracują z PES w obszarze rynku pracy i aktywizacji zawodowej. Gminy miejsko-wiejskie relatywnie najczęściej wskazują kulturę i sztukę (76% gmin tego typu), zapraszają też PES do działań w obszarze pomocy społecznej (69%) oraz ochrony zdrowia (49%). Gminy wiejskie współpracują z PES zdecydowanie najczęściej w obszarze sportu (98%), następnie kultury i sztuki (52%), pomocy społecznej (37%). Pozostałe obszary w gminach wiejskich są zdecydowanie słabo zagospodarowane.

W Małopolsce współpraca jednostek samorządu terytorialnego z podmiotami ekonomii społecznej w 2016 r. najczęściej odbywała się w formach:

- wspierania PES w realizacji zadań publicznych wraz z udzielaniem dotacji na finansowanie realizacji tych zadań (142 ze 163 JST, które udzieliły odpowiedzi na to pytanie, co stanowi 87%), (przyrost o ok. 7 pp. w stosunku do 2015 r.);
- wzajemnego informowania się o planowanych działaniach (132 JST co stanowi ok. 81%) (przyrost o 1 pp.);
- konsultacje projektów aktów normatywnych dotyczących sfery zadań pożytku publicznego (129 JST, co stanowi ok. 79%), (przyrost o 29 pp.);
- udzielania wsparcia lokalowego na preferencyjnych warunkach (102 JST, co stanowi ok. 63%), (przyrost o 1 pp.);
- powierzenie PES realizacji zadań publicznych wraz z udzieleniem dotacji na finansowanie ich realizacji (87 JST, co stanowi ok. 53%).(przyrost o 7 pp.);

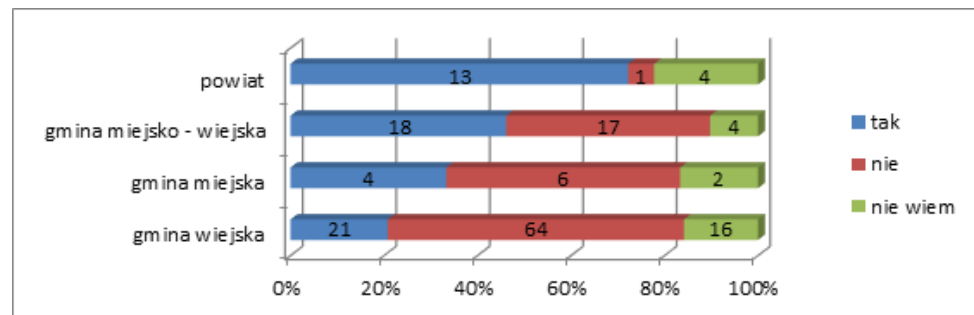
Wsparcie organizacyjno-merytoryczne dla PES (np. punkt poradnictwa dla NGO) (60 JST, co stanowi 37%).

Najrzadziej stosowanymi formami współpracy JST z PES są: Pozostałe formy współpracy (udzielanie pożyczek oraz gwarancji (4% JST), regranting (5% JST)).

7.2. Potencjał PES do współpracy w zakresie usług użyteczności publicznej

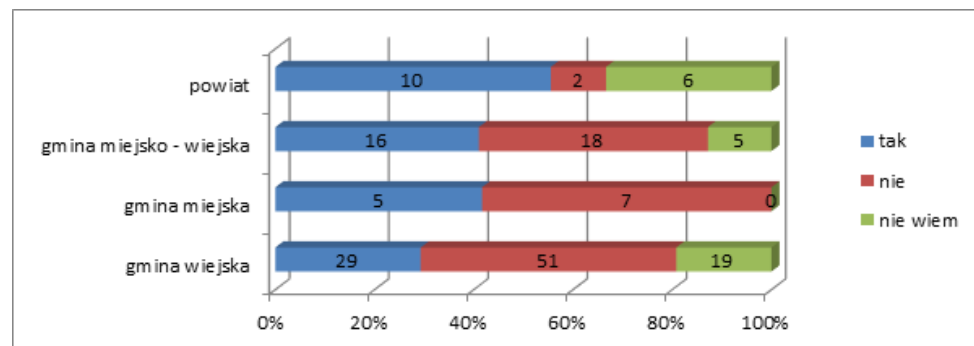
Usługi opiekuńcze. Według opinii gmin i powiatów usługi opiekuńcze nad osobami zależnymi mogą być zrealizowane przez PES w 33% JST (w 2015 r. - w 27%). Relatywnie największe natę-

żenie PES, które mogą realizować usługi opiekuńcze nad osobami zależnymi jest w powiatach (w 13 na 18, które odpowiedziały na to pytanie) oraz w gminach miejsko-wiejskich (ponad 40%).

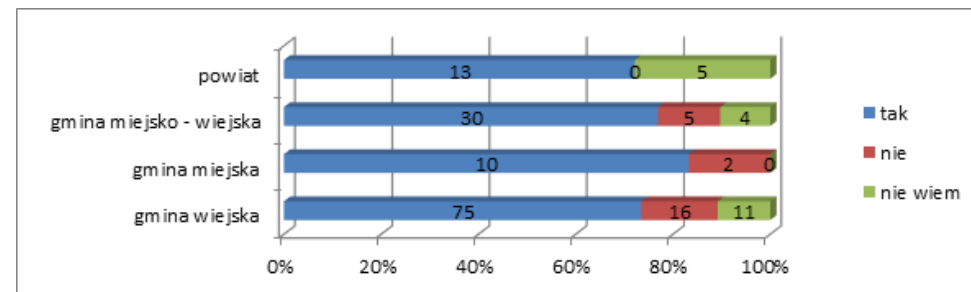
Wykres 12. Potencjał PES do współpracy w zakresie usług opiekuńczych w zależności od typu JST. N = 170

Usługi edukacyjne. Na pytanie czy w gminie/powiecie istnieją podmioty ekonomii społecznej działające w zakresie usług edukacyjnych (np. organizacji kursów, szkoleń, itd.) 36% JST odpowiedziało twierdząco. Proporcjonalnie najwięcej PES świadczących tego typu wsparcie znajduje się w powiatach (10 z 18). W gminach miejsko-wiejskich i miejskich ok 1/3 JST zna podmioty realizujące usługi edukacyjne. Najmniej tego typu PES jest w gminach wiejskich - w 29 na 99, co stanowi 29%.

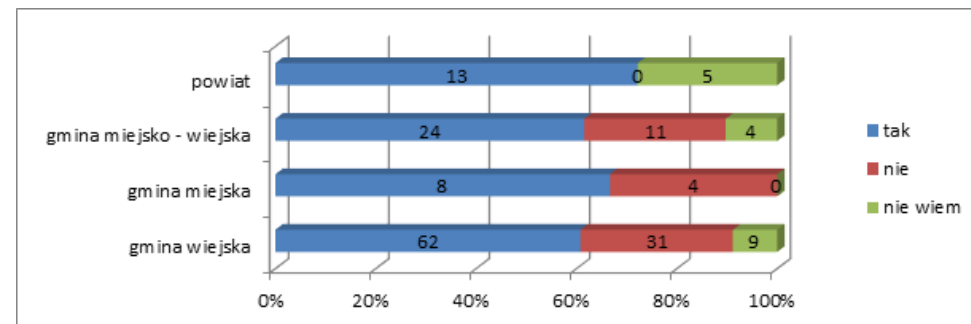
Wykres 13. Potencjał PES do współpracy w zakresie usług edukacyjnych w zależności od typu JST. N = 168

Organizacja czasu wolnego dla dzieci, osób starszych. Z tegorocznego badania wynika, że w 75% gmin i powiatów znajdują się PES, które mogą zrealizować tego typu usługi. Są one niemal równie popularne we wszystkich typach gmin i powiatów.

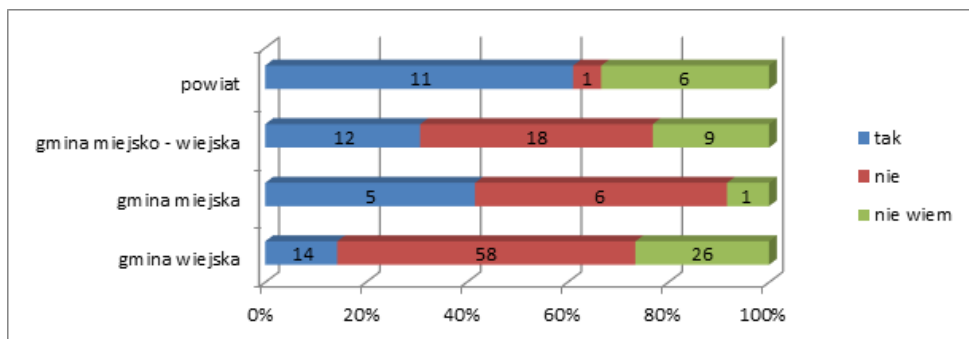
Wykres 14. Potencjał PES do współpracy w zakresie organizacji czasu wolnego w zależności od typu JST. N = 171

Działania na rzecz bezpieczeństwa. W 63% gmin i powiatów osoby odpowiedzialne za współpracę z organizacjami pozarządowymi znalazły na swym terenie przynajmniej jedną organizację, której działania dotyczyły bezpieczeństwa. Zestawiając występowanie PES działających na rzecz bezpieczeństwa z typem JST nie widać w 2016 r. wyraźnych różnic.

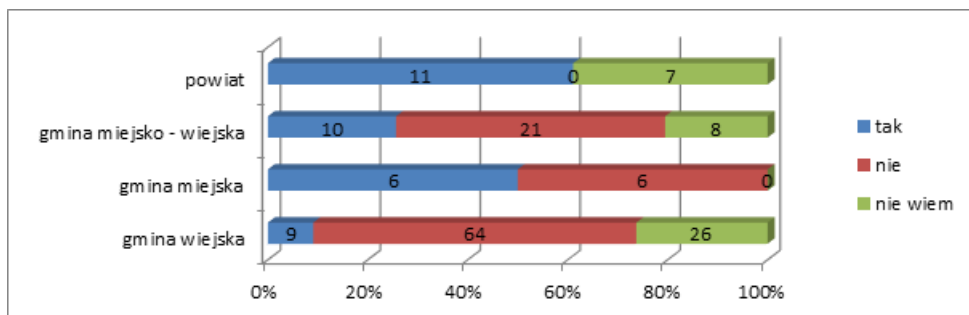
Wykres 15. Potencjał PES do współpracy w zakresie działań na rzecz bezpieczeństwa w zależności od typu JST. N = 171

Wsparcie specjalistyczne (m.in. psychologiczne, prawne). PES świadczące tego typu usługi na terenie małopolskich JST to rzadkość, występują one tylko w 25% gmin i powiatów, przy czym widać zależność między ich występowaniem a typem JST. W 2016 r. to głównie w powiatach funkcjonowały PES, które realizowały działania z zakresu wsparcia specjalistycznego (11 z 18 powiatów). Zdecydowanie najmniej PES świadczących usługi specjalistyczne znajduje się na terenach wiejskich (w 14 z 98 gmin, co daje 14%). Inaczej niż we wcześniejszych latach w 2016 r. obniżyła się liczba gmin miejskich deklarujących obecność omawianego rodzaju PES (tylko w 5 na 12 gmin miejskich funkcjonują omawiane organizacje).

Wykres 16. Potencjał PES do współpracy w zakresie usług wsparcia specjalistycznego w zależności od typu JST. N = 167

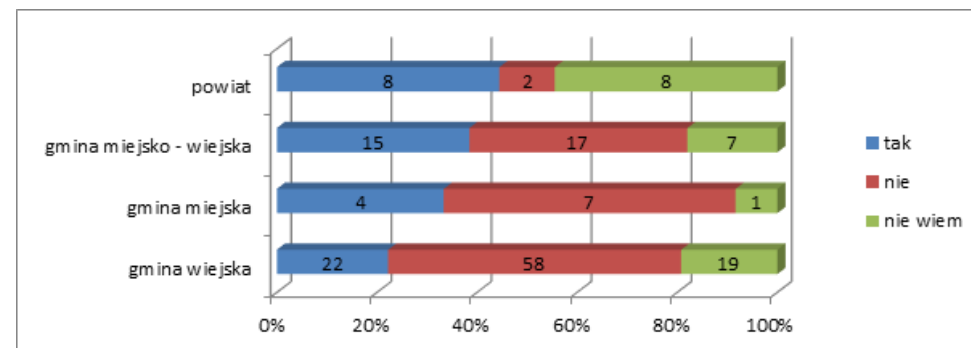
Poradnictwo i opieka medyczna. Podmioty ekonomii społecznej zajmujące się poradnictwem i opieką medyczną według danych z 2016 r. występują w 22% gmin i powiatów (wzrost o 9 pp. w stosunku do roku 2015). Relatywnie najczęściej tego typu PES występuje w powiatach (w 11 na 18) oraz gminach miejskich (w połowie); najmniej w gminach wiejskich (w 9 na 99, co daje 9%).

Wykres 17. Potencjał PES do współpracy w zakresie poradnictwa i opieki medycznej w zależności od typu JST. N = 168

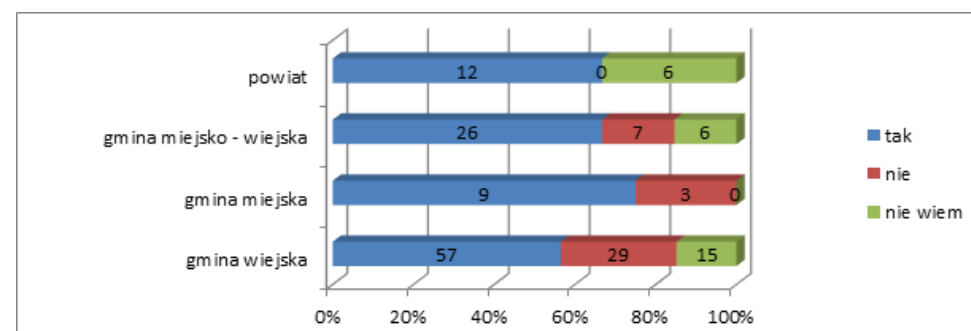
Dożywianie osób w trudnej sytuacji. W 29% badanych JST funkcjonuje podmiot zajmujący się dożywianiem mieszkańców w trudnej sytuacji życiowej (dane zbliżone do badania z 2015 r.).

W 2016 r. relatywnie największa liczba PES świadczących usługi dożywiania znajdowała się na terenach powiatów (w 8 z 18) oraz gmin miejsko-wiejskich (15 z 39). Zmianą w stosunku do badania z 2015 r. jest znaczny spadek liczby gmin miejskich, na terenie których działają PES zajmujące się dożywianiem osób w trudnej sytuacji życiowej (w 4 z 12).

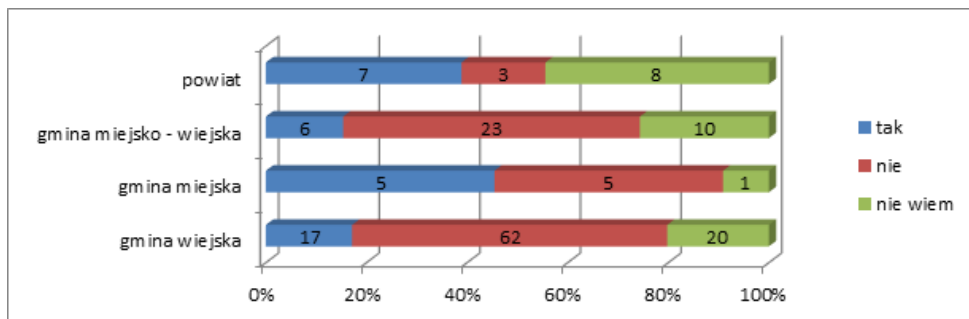
Wykres 18. Potencjał PES do współpracy na rzecz dożywiania osób w trudnej sytuacji w zależności od typu JST. N = 168

Kultura, sztuka i tradycja. Lokalne PES działające na rzecz kultury, sztuki i tradycji są w małopolskich gminach i powiatach stosunkowo popularne - występują w 61% JST (co daje trzecie miejsce po PES działających w obszarze organizacji czasu wolnego i bezpieczeństwa). PES działające w obszarze kultury, sztuki i tradycji relatywnie najliczniej występują w gminach miejskich (w 9 na 12); są też obecne w 3/5 powiatów i gmin miejsko-wiejskich oraz w ponad połowie (56%) gmin wiejskich.

Wykres 19. Potencjał PES do współpracy na rzecz kultury, sztuki i tradycji w zależności od typu JST. N = 170

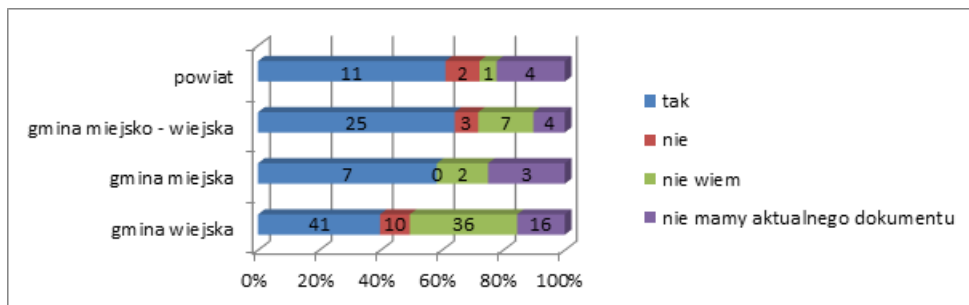
Rozwój przedsiębiorczości lokalnej. Podmioty ekonomii społecznej działające na rzecz rozwoju przedsiębiorczości lokalnej, m.in. wspierające produkty lokalne, są rozpoznane na terenie co piątej badanej jednostki terytorialnej (21%). Relatywnie najczęściej PES działających na rzecz rozwoju przedsiębiorczości lokalnej znajduje się w gminach miejskich (w 5 na 11) oraz powiatach (w 7 na 18).

Wykres 20. Potencjał lokalnych PES do współpracy w zakresie rozwoju przedsiębiorczości lokalnej, w zależności od typu JST.
N = 167

7.3. Ekonomia społeczna w dokumentacji strategicznej JST

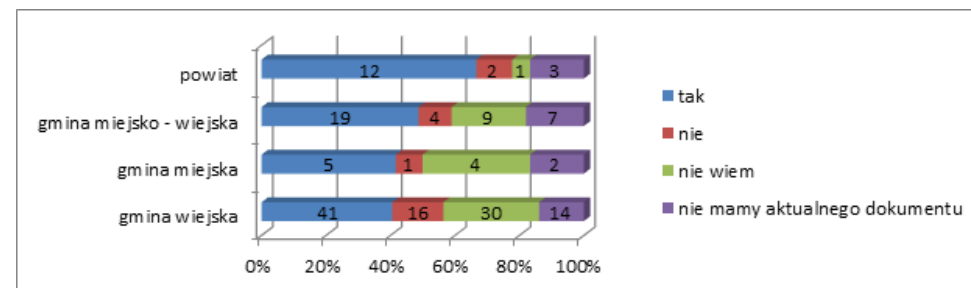
Strategia rozwiązywania problemów społecznych (SRPS). W 2016 r. 49% badanych JST uwzględniło zapisy o współpracy z PES w rozwiązywaniu konkretnych problemów społecznych w omawianej strategii. Prawdopodobieństwo, że grupa ta jest większa jest bardzo duże, gdyż drugą w kategorii liczebności odpowiedzią była odpowiedź świadcząca o braku wiedzy w tym temacie (27%). Relatywnie najczęściej przewidziano współpracę z PES w rozwiązywaniu konkretnych problemów społecznych w lokalnych strategiach rozwiązywania problemów społecznych w gminach miejsko-wiejskich (25 na 39 gmin, co daje 64%), na drugim miejscu znajdują się powiaty (11 na 17); najrzadziej współpracę z PES w SRPS planują gminy miejskie (40%).

Wykres 21. Zależność między typem JST a zapisami o współpracy z PES w rozwiązywaniu konkretnych problemów społecznych.
N = 172

Strategia Rozwoju Lokalnego (SRL). Na pytanie: „Czy w Państwa SRL obowiązującej w 2016 r. przewidziano współpracę z PES w konkretnych przedsięwzięciach na rzecz rozwoju Gminy/

Powiatu?” 45% JST odpowiedziały pozytywnie. Relatywnie najlepsza sytuacja z perspektywy współpracy z PES na rzecz realizacji konkretnych przedsięwzięć w gminie/powiecie ma miejsce w powiatach (12 na 18 powiatów), na drugim miejscu znajdują się gminy miejsko-wiejskie (19 na 39). W tegorocznym badaniu gminy miejskie i gminy wiejskie nie różnią się znacząco odsetkiem zaznaczanych odpowiedzi (te o współpracy z PES posiada ok. 40% gmin miejskich i wiejskich).

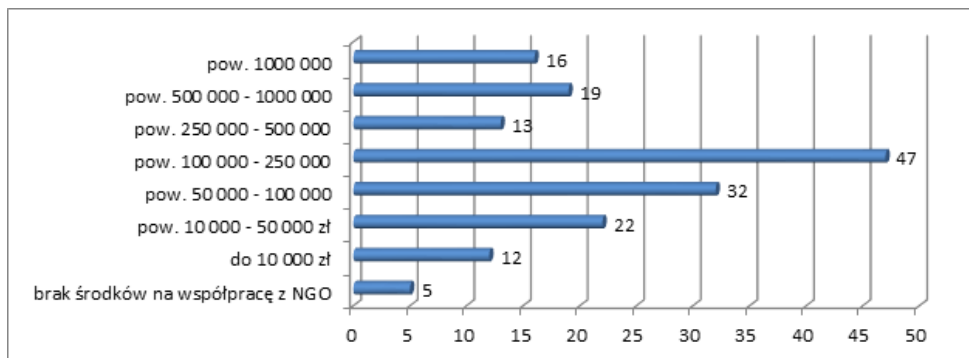

Wykres 22. Zależność między typem JST, a posiadaniem zapisów o współpracy z PES w realizacji przedsięwzięć na rzecz rozwoju gminy/powiatu w strategii rozwoju lokalnego.
N = 170

Roczny program współpracy z organizacjami pozarządowymi (RPWzNGO). W 2016 r. 85% JST przewidziały działania wspierające rozwój istniejących w gminie/powiecie PES (poprzez wsparcie finansowe i/lub pozafinansowe). Analizując zależność pomiędzy typem JST a posiadaniem zapisów o działaniach wspierających rozwój istniejących PES, dostrzec można, że gminy miejskie w 100% posiadały w 2016 r. omawiane zapisy.

Środki finansowe przeznaczone przez JST na realizację rocznego programu współpracy. Średnia kwota w budżetach wszystkich małopolskich gmin i powiatów przeznaczona na realizację rocznych programów współpracy wynosiła aż 814 403 zł, mediana - 140 000 zł, a dominanta - 10 000 zł. Po usunięciu dolnych przypadków odstających (kwota równa zero lub 1 zł) oraz górnych (budżet powyżej 3 500 000 zł - 2 gminy miejskie, 1 gmina miejsko-wiejska, 1 powiat) średnia zmniejszyła się do 294 003 zł; dominanta pozostała bez zmian, natomiast mediana podniosła się nieznacznie do kwoty 141 250 zł.

Najliczniejszą grupę JST stanowią te, które zaplanowały na 2016 r. w swoich rocznych programach kwoty mieszczące się w przedziale pow. 100 tys. - 250 tys. zł. (było ich 47 co stanowi 28% badanych JST mających aktualny roczny program współpracy), drugą najliczniejszą kategorią były JST dysponujące kwotami w przedziale pow. 50 tys. - 100 tys. (32 JST co stanowi 19%). W badaniu znalazło się też 16 JST, które przeznaczyły na współpracę z PES więcej niż 1 mln złotych.

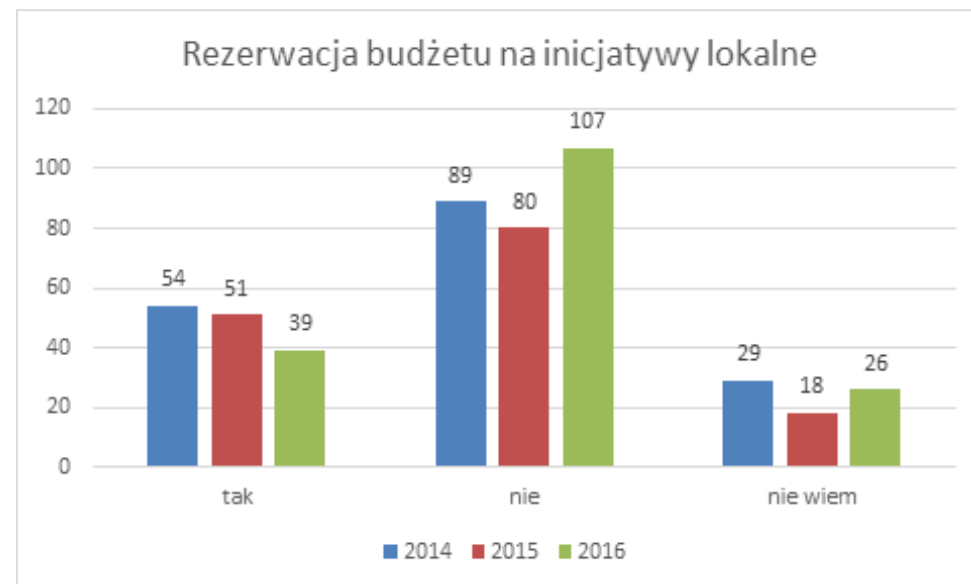
Wykres 23. Przedziały kwot przeznaczonych na realizację programów współpracy z NGO w 2016 r.
N = 167

Analizując różnice między budżetem na realizację RPWz NGO a typem JST, dostrzec można, że im wyższy przedział kwot zaplanowanych na realizację współpracy z PES tym relatywnie większy udział gmin miejskich (2/3 gmin miejskich znajduje się w dwóch górnych przedziałach) oraz gmin miejsko-wiejskich (ponad połowa znajduje się w 3 górnych przedziałach budżetowych). Powiaty w Małopolsce trudno jednoznacznie scharakteryzować - są takie, które znajdują się w kategorii najwyższej (pow. 1 000 000 zł), jak w i w kategorii „do 10 tys. zł”. 54 z 98 gmin wiejskich przeznaczyło na współpracę z NGO maksymalnie 100 tys.

7.4. Inicjatywa lokalna, fundusz sołecki, budżet obywatelski oraz klauzule społeczne w zamówieniach publicznych

Z badań wynika, że w 2016 r. zabezpieczono środki finansowe na realizację inicjatywy lokalnej w 39 JST co stanowi 23% badanych gmin i powiatów. Zarezerwowanie środków w budżecie na realizację inicjatywy lokalnej może świadczyć o „otwartości” samorządu na współpracę, drugim aspektem jest jednak ilość zrealizowanych inicjatyw. W 11% JST (19 z 172) złożono więcej niż jeden wniosek o realizację inicjatywy lokalnej, w kolejnych 3 JST złożono jeden pomysł na wspólne działanie w ramach inicjatywy lokalnej. Zdecydowana większość JST - ponad ¾ badanych - nie realizowała w 2016 r. przedsięwzięć we współpracy z mieszkańcami i/lub organizacjami pozarządowymi.

Porównując odsetek gmin i powiatów mających zabezpieczone środki finansowe na realizację inicjatyw lokalnych na przestrzeni lat 2014-2016 dostrzec można spadkową tendencję w 2016 r.

Wykres 24. Liczba JST posiadających zabezpieczenie środków finansowych na realizację inicjatywy lokalnej w perspektywie porównawczej badań z lat 2014-2016.

W 2016 r. o 5% wzrósł odsetek JST, które zabezpieczyły środki finansowe na realizację funduszu sołeckiego (z 58% do 63% JST). Największe zainteresowanie funduszem sołeckim, mierzone deklaracją o zabezpieczeniu środków finansowych na realizację funduszy sołeckich było w gminach miejsko-wiejskich - 32 na 39 czyli w 82% tego typu gmin. Na drugim miejscu znajdują się gminy wiejskie - 69 ze 101 czyli 68%.

16% małopolskich JST było zaangażowanych w realizację budżetu obywatelskiego - 28 małopolskich gmin i powiatów w 2016 r. zabezpieczyło środki na omawianą formę partycypacyjnego procesu, w którym mieszkańcy decydują o przeznaczeniu wydzielonej części budżetu JST. Proporcjonalnie najczęściej gminy miejskie angażowały się w budżet obywatelski (7 z 12), ale nie tylko, również 1/3 gmin miejsko-wiejskich realizują w Małopolsce (15 z 39) inicjatywy z budżetu obywatelskiego oraz 5 z 103 gmin wiejskich oraz 1 powiat.

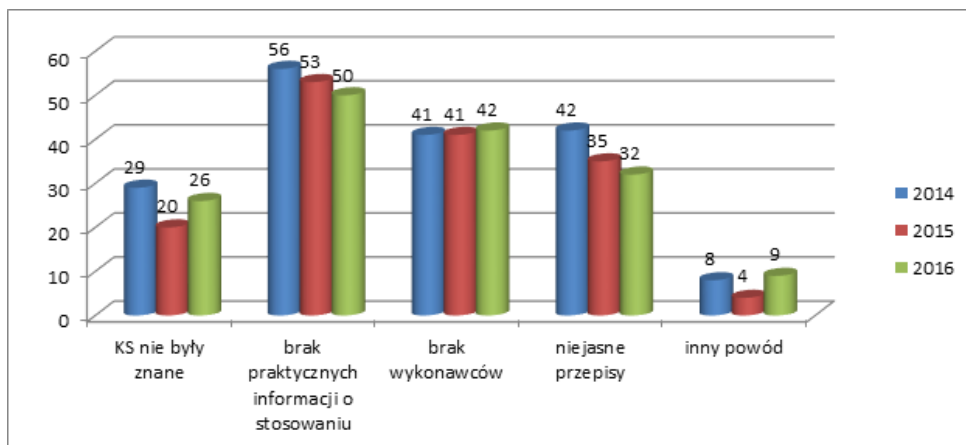
W 2016 r. w Małopolsce tylko 6 z 172 JST, które odpowiedziały na pytanie o stosowanie klauzul społecznych, zdecydowały się na zastosowanie tego instrumentu w zlecanych przez siebie zamówieniach publicznych. Były to trzy 3 gminy wiejskie, 2 gminy miejskie i 1 gmina miejsko-wiejska.

Główne powody, dla których tak się stało to:

- brak wiedzy jak w praktyce zastosować klauzule społeczne (50 wskazania),
- brak wykonawców mogących skorzystać z klauzuli społecznej (42 wskazania),
- niejasne przepisy prawne dotyczące stosowania klauzul społecznych/obawy przed interpretacją przepisów (32 wskazania).

Sześć gmin, które zastosowały klauzule społeczne zostało zapytanych o to, czego dotyczyły zlecenia, w czterech przypadkach były to zlecenia na wykonanie robót budowlanych, w jednym przypadku na realizację usług cateringowych, jedna gmina nie określiła przedmiotu zamówienia.

Porównując powody, dla których nie jest stosowana klauzula społeczna w zamówieniach publicznych w badaniach z lat 2014-2016 z roku na rok widzimy sukcesywny spadek odpowiedzi świadczących o braku wiedzy o tym, jak w praktyce stosować klauzule społeczne oraz deklaracji na temat niejasności przepisów dotyczących klauzul społecznych. Od 2014 r. ważnym, utrzymującym się na niemal jednakowym poziomie deklarowanym przez JST powodem niestosowania klauzuli społecznej jest brak wykonawców mogących z niej skorzystać.

Wykres 25. Główne powody niestosowania klauzul społecznych w zamówieniach publicznych w perspektywie porównawczej lat 2014 - 2016.

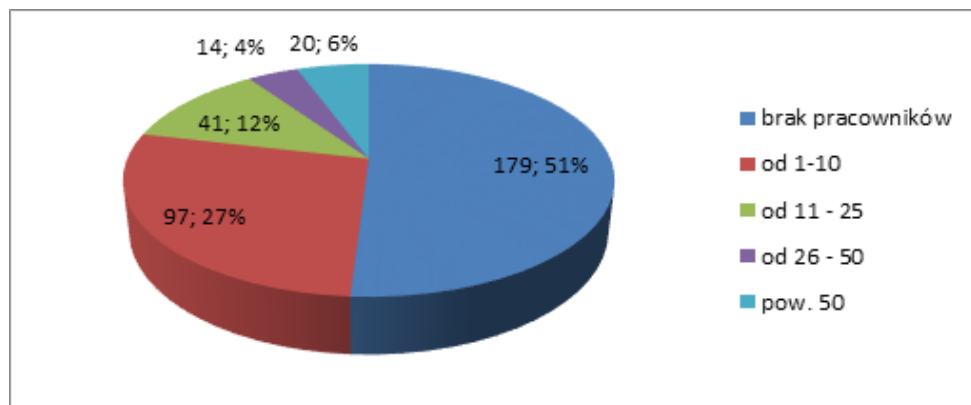
ROZDZIAŁ 8

ZASOBY LUDZKIE W PODMIOTACH EKONOMII SPOŁECZNEJ

8.1. Zasoby ludzkie w stowarzyszeniach, fundacjach, spółdzielniach

Od podmiotów ekonomii społecznej oczekuje się pełnienia funkcji zatrudnieniowej, zwłaszcza w stosunku do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. W tej edycji badania z 351 PES, które odpowiedziały na pytanie o zatrudnienie pracowników bez względu na rodzaj umowy o pracę 172 PES (49%) zadeklarowały zatrudnienie min. 1 pracownika. Średnie zatrudnienie bez względu na rodzaj umowy wynosi 23 osoby na jeden podmiot, mediana - 9 pracowników. W sumie, w 172 organizacjach pracują 4022 osoby.

Wykres 26. Kategorie podmiotów w zależności od liczby pracowników ogółem. N=351

Analizując liczebność pracowników ogółem (bez względu na rodzaj zatrudnienia) dla poszczególnych form prawnych, widzimy, że największym pracodawcą są spółdzielnie inwalidów i niewidomych. W kategorii „brak pracowników” występują głównie OSP (17 na 20), połowa stowarzyszeń i połowa fundacji. Spółdzielnie socjalne to głównie przedsiębiorstwa zatrudniające od 1 do 10 pracowników.

Zatrudnienie w formie umowy o pracę zadeklarowało 117 PES z 335 PES (35%). Średnia wyniosła 25 osób, mediana 8. W sumie 117 badanych PES daje pracę „na etat” 2881 osobom. Porównując liczbę pracowników ogółem - 4022 osoby z liczbą pracowników etatowych, dowiadujemy się, że blisko 72% osób pracujących w badanym sektorze to pracownicy zatrudnieni na umowę o pracę.

Największymi pracodawcami (zatrudniającymi pow. 50 pracowników) są spółdzielnie inwalidów i niewidomych oraz spółdzielnie pracy. Spółdzielnie socjalne to głównie pracodawcy dla 1-10 pracowników (10 z 14 spółdzielni).

44% PES zatrudniało w 2016 r. pracowników również w formie umowy cywilnoprawnej, przy średniej 10 osób i medianie 4. W sumie 148 badanych PES dało pracę w formie umów cywilnoprawnych 1525 osobom. Głównymi pracodawcami korzystającymi z omawianej formy prawnej są stowarzyszenia i fundacje. W przypadku spółdzielni (wszystkich) umowy cywilno-prawne mają charakter „posiłkowy” w stosunku do umów o pracę.

8% PES zatrudnia też jedną lub więcej osób w formie zatrudnienia subsydiowanego, przy średniej dla tej grupy wynoszącej 26 osób, lecz jest to informacja niemiarodajna, gdyż w tej niewielkiej liczbie PES znalazły się 2 podmioty zatrudniające: 370 osób (spółdzielnia) oraz 141 osób (stowarzyszenie). Po usunięciu tych dwóch przypadków średnia spadła do 7 osób, a mediana do 2. W sumie 27 PES zatrudnia 691 osób w formie subsydiowanego zatrudnienia.

11% PES zatrudnia min. 1 pracownika będącego osobą zagrożoną wykluczeniem społecznym. Mediana dla omawianych PES wynosiła 5, a średnia 23 osoby, lecz jest to informacja niemiarodajna gdyż w tej niewielkiej liczbie PES znalazły się 2 podmioty zatrudniające 370 osób (spółdzielnia) oraz 109 osób (stowarzyszenie). Po usunięciu tych dwóch przypadków średnia spadła do 11 osób, a mediana do 3. W sumie, 39 PES zatrudnia 886 beneficjentów. Analiza oparta na porównaniu średnich wartości zatrudnienia dla poszczególnych form prawnych, które zatrudniają 1 lub więcej beneficjentów pokazuje, że najwięcej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym zatrudniają spółdzielnie inwalidów i niewidomych (średnia - 144,7), na drugim miejscu są stowarzyszenia (średnia dla 11 tego typu organizacji wynosi 19,4) oraz fundacje (średnia dla 11 tego typu organizacji wynosi 12,7); spółdzielnie socjalne średnio deklarują zatrudnienie osób wykluczonych społecznie na poziomie nieco ponad 7 osób.

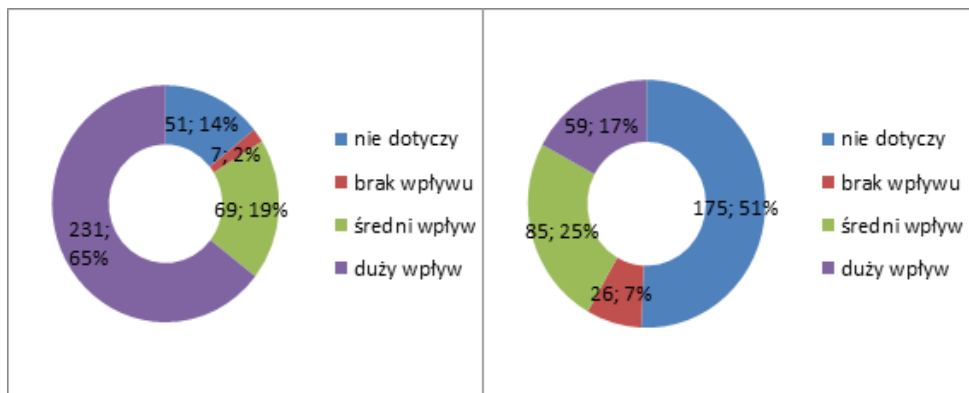
Nowe przyjęcia do pracy odbyły się w 44 badanych PES i dotyczyły w sumie 383 osób. Średnia dla omawianych 44 podmiotów wynosiła 8,7 osoby. Zwolnienia pracowników w 2016 r. dokonało 32 PES i dotyczyły one 238 osób. Średnia dla 32 omawianych PES wynosiła 7,4 osoby przy medianie równej 2. Porównując statystyki dla obu przypadków - zatrudnienia i zwolnień osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w badanych PES możemy dostrzec, że o blisko 61% większa liczba osób została przyjęta do pracy w 2016 r. (łącznie 383) niż zakończyła pracę (238). Istnieje korelacja pomiędzy faktem przyjmowania do pracy nowych beneficjentów, a zakończeniem pracy przez „starych” beneficjentów w ciągu ostatnich 12 miesięcy. Można zatem na podstawie tej próby badawczej założyć, że badane PES tworzą rotacyjne miejsca pracy.

Na koniec próba odpowiedzi na pytanie o losy zwolnionych osób - czy zostały one przygotowane do pracy na „otwartym” rynku, czy ich los jest nieznany. 21 PES zadeklarowała, że w sumie 85 zwolnionych pracowników znalazło pracę na otwartym rynku pracy. Porównując z 238 osobami, które tą pracę straciły oznacza to, że jedynie 36% beneficjentów, którzy stracili pracę nadal jest aktywnych zawodowo. Należy jednak pamiętać, że część osób zwolnionych mogła stracić zdolność do pracy oraz, że nie wszystkie PES monitorują losy swoich beneficjentów. Analiza średnich dla poszczególnych form prawnych (tylko podmiotów, które zadeklarowały, że w ostatnim roku dokonały zwolnień swoich beneficjentów oraz znalazły dla nich pracę na otwartym rynku)

pokazuje, które PES najbardziej „dbają” o zagwarantowanie pracy dla swoich beneficjentów na zewnątrz organizacji. Są to spółdzielnie socjalne (średnia liczba osób zwolnionych i tych, które znalazły pracę na otwartym rynku równa 2), fundacje (średnia liczba osób zwolnionych - 14, tych, które znalazły pracę na otwartym rynku - 13) i stowarzyszenia (średnia liczba osób zwolnionych - 3, tych, które znalazły pracę na otwartym rynku - 2).

Zdecydowana większość - 81% PES - nie planuje zmian w poziomie zatrudnienia w czasie najbliższych 12 miesięcy. Spośród pozostałych organizacji, więcej planuje jednak zwiększyć zatrudnienie (16%) niż je zmniejszyć (3%). Najbardziej optymistycznie podchodzą do planów zatrudnienia spółdzielnie socjalne - więcej niż połowa planuje zwiększyć zatrudnienie. Relatywnie najwięcej zwolnień planują spółdzielnie pracy.

65% badanych PES uznaje swoich członków za osoby znaczące w procesie decyzyjnym dotyczącym losów organizacji, kolejne 19% deklaruje średni wpływ członków na decyzje dotyczące PES. Największy wpływ deklarują wszystkie spółdzielnie, OSP oraz 90% stowarzyszeń. Fundacje relatywnie najczęściej zaznaczały, że badana kwestia ich nie dotyczy. Wpływ pracowników PES na podejmowanie ważnych decyzji dotyczących organizacji jest znacznie mniejszy niż członków - ponad 50% badanych twierdzi, że sytuacja wpływu pracowników na decyzje w PES ich nie dotyczy, 25% PES zaznaczyło, że pracownicy mają średni wpływ na podejmowanie istotnych decyzji w organizacji, a 17% deklarowało duży wpływ (głównie fundacje, w drugiej kolejności stowarzyszenia, w trzeciej spółdzielnie socjalne).

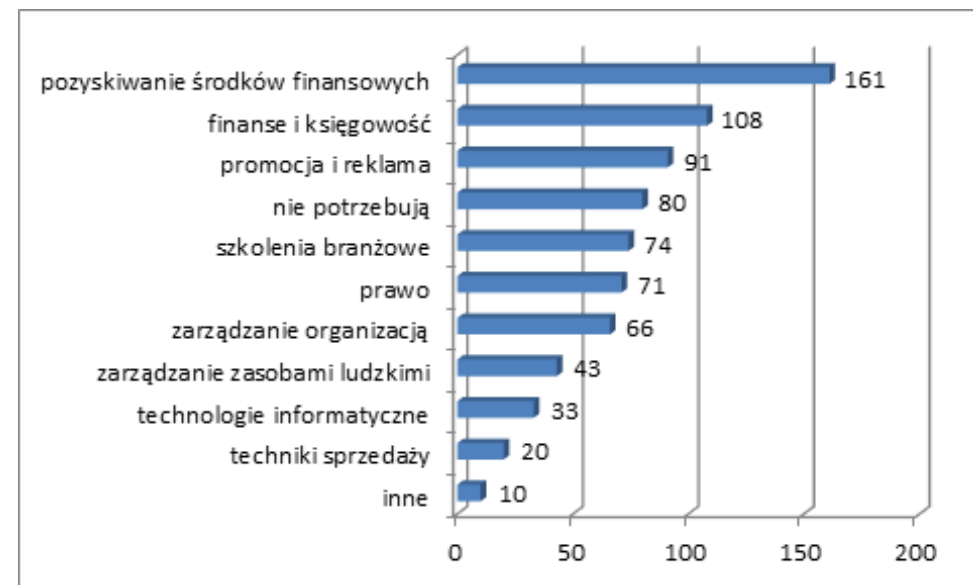

Wykres 27. Wpływ członków na decyzje w PES. N=358

Wykres 28. Wpływ pracowników na decyzje w PES. N=345

W 2016 r. pracownicy PES byli zainteresowani podnoszeniem swoich kompetencji i kwalifikacji w drodze edukacji formalnej, jak i nieformalnej oraz wykorzystywali dostępne na rynku możliwości - robiło tak 155 z 360 PES (43%). Najczęściej wybieraną dziedziną podnoszenia kwalifikacji jest od pięciu lat pozyskiwanie środków finansowych (np. z Unii Europejskiej), następnie szkole-

nia z finansów i księgowości, promocji i reklamy, kolejne w rankingu najpotrzebniejszych szkoleń zajmują szkolenia branżowe - zgodne z profilem działalności organizacji. Najmniejszym zainteresowaniem cieszyły się techniki sprzedaży i technologie teleinformatyczne.

Wykres 29. Obszary wymagające wsparcia edukacyjnego w PES. N=360, odpowiedzi nie sumują się do N, gdyż można było dokonać wielokrotnego wyboru.

PES prowadzące działalność gospodarczą oraz łączące działalność gospodarczą z odpłatną najchętniej skorzystałyby ze szkoleń w obszarze: promocji i reklamy, księgowości i finansów, prawa oraz szkoleń branżowych. PES nie prowadzące działalności ekonomicznej są w zdecydowanej przewadze zainteresowane szkoleniami z zakresu pozyskiwania środków finansowych na działalność; duża ich część zaznaczyła też, że nie jest zainteresowana podnoszeniem kwalifikacji swoich pracowników.

- Spółdzielnie socjalne najbardziej zainteresowane były pozyskaniem wiedzy z zakresu specyfiki branży, w której działają, finansów i księgowości oraz promocji;
- Fundacje interesują się wiedzą na temat pozyskiwania środków finansowych, promocją i reklamą oraz szkoleniami branżowymi;
- Stowarzyszenia mają potrzeby związane ze zdobyciem wiedzy nt. możliwości pozyskiwania źródeł finansowych, finansów i księgowości oraz promocją i reklamą;

- Spółdzielnie pracy oraz inwalidów i niewidomych oraz inne formy spółdzielni (poza mieszkaniowymi) mają podobne potrzeby i dotyczą one: księgowości i finansów oraz szkoleniami branżowymi i z technik sprzedaży;
- Ochotnicze straże pożarne, o ile potrzebują szkoleń (1/3 nie widzi takiej konieczności) to dotyczą one pozyskiwania środków finansowych oraz księgowości i finansów.

8.2. Zasoby ludzkie w PESR (CIS, KIS, ZAZ, WTZ)

Małopolskie PES o charakterze reintegracyjnym na koniec 2016 r. tworzyły w sumie miejsca pracy dla 1009 osób stanowiących kadry PESR, średnio zatrudniając 13 osób na podmiot.

Największą liczbę pracowników obsługi w 2016 r. zatrudniały zakłady aktywności zawodowej (średnio 17 osób) oraz warsztaty terapii zajęciowej (średnio 16 osób). Kadra centrów i klubów integracji społecznej była znacząco mniej liczna i wynosiła średnio odpowiednio 9 i 7 osób.

Struktura zatrudnienia w PESR determinowana jest w dużym stopniu przez typ podmiotu reintegracyjnego i wiążącą się z tym specyfiką potrzeb beneficjentów wsparcia. W świetle badania podsumowującego w 2016 r. małopolskie PESR biorące udział w ankiecie zatrudniały w sumie:

- 324 osób na stanowisku instruktora terapii zajęciowej (w tym 304 w WTZ),
- 107 pracowników administracyjnych wraz z kierownikami,
- 67 osób na stanowisku psychologa,
- 67 osób na stanowisku instruktora zawodu,
- 65 osób na stanowisku pracownik socjalny,
- 56 osób do obsługi księgowej,
- 22 doradców zawodowych,
- 158 „innych stanowisk pracy”.

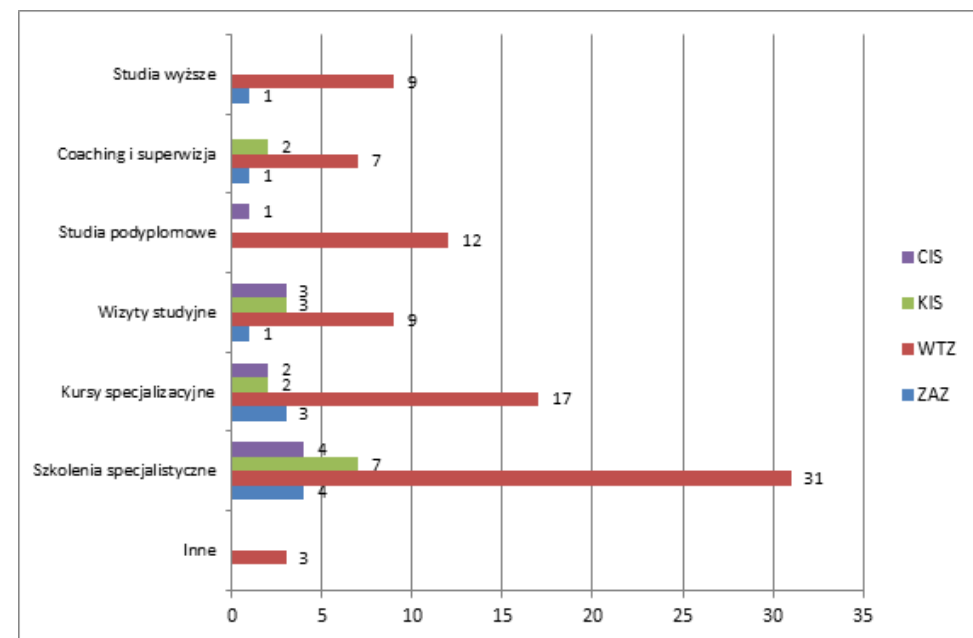
Warto zwrócić uwagę, że 57 na 77 podmiotów reintegracyjnych nie zatrudniało w 2016 r. żadnego doradcy zawodowego. Żadnego instruktora zawodu nie zatrudniły 52 podmioty reintegracyjne.

Osoby zatrudnione na podstawie stosunku pracy stanowiły większość wśród kadry badanych podmiotów reintegracyjnych w liczbie 878 osób, tj. 87% wszystkich osób zatrudnionych w PESR. Na podstawie umowy cywilnoprawnej w PESR pracowały w sumie 103 osoby (tj. 10,2% wszystkich zatrudnionych). W ramach zatrudnienia subsydiowanego pracę w PESR w 2016 r. znalazło natomiast 61 osób, co stanowiło 6% wszystkich zatrudnionych.

Według stanu na dzień 31 grudnia 2016 r. PESR biorące udział w badaniu zadeklarowały, że w skład kadry podmiotów reintegracyjnych w sumie wchodziło 11 byłych beneficjentów, w tym po 3 osoby w WTZ, ZAZ i KIS i 2 osoby w CIS.

41% badanych PESR (32 z 78), zadeklarowało, że w 2016 r. nie korzystało ze wsparcia wolontariuszy. W tej grupie najliczniej reprezentowane były kluby integracji społecznej (13 z 18 KIS). Najchętniej ze wsparcia wolontariuszy korzystały natomiast warsztaty terapii zajęciowej: (30 z 43 WTZ). Biorąc pod uwagę kryterium lokalizacji podmiotu, najczęściej ze wsparcia wolontariuszy korzystały PESR zlokalizowane w dużych miastach.

Wśród 73% PESR (63 z 82), które zadeklarowały podnoszenie kwalifikacji członków swej kadry w 2016 r., najbardziej upowszechnioną formą kształcenia były szkolenia specjalistyczne, wskazane w sumie przez 46 podmiotów, oraz kursy specjalizacyjne, wskazane przez 24 podmioty. Mniej powszechną formą były wizyty studyjne, studia wyższe, studia podyplomowe. Z coachingu i superwizji skorzystali pracownicy 10 PESR.

Wykres 30. Formy podnoszenia kwalifikacji kadry PESR w 2016 r.
N=63. Liczba odpowiedzi nie sumuje się do N, gdyż można było dokonać kilku wyborów.

23% PESR, w tym 15 PESR prowadzonych przez JST i 4 PESR prowadzone przez organizacje pozarządowe, stwierdziło, że w 2016 r. ich kadra nie uczestniczyła w żadnych formach podnoszenia kwalifikacji zawodowych. Dotyczy to kadry 10 KIS, 4 WTZ, 3 CIS oraz 2 ZAZ.

Analizując przyszłe potrzeby w zakresie podnoszenia kwalifikacji kadry, 4 spośród 71 PESR uznało, że nie ma takich potrzeb, wśród pozostałych 67 podmiotów najważniejsze znaczenia miało wzmocnienie kompetencji swych pracowników w dziedzinie pozyskiwania środków finan-

sowych na działalność, przeciwdziałanie wypaleniu zawodowemu oraz podniesienie kwalifikacji zawodowych w zakresie reintegracji społeczno-zawodowej. Mniej odczuwalnymi potrzebami dla środowiska PES reintegracyjnych było wzmocnienie kompetencji swych pracowników w dziedzinie prawa, promocji podmiotu i marketingu usług, zarządzania organizacją, miękkich umiejętności współpracy oraz zarządzania zasobami ludzkimi.

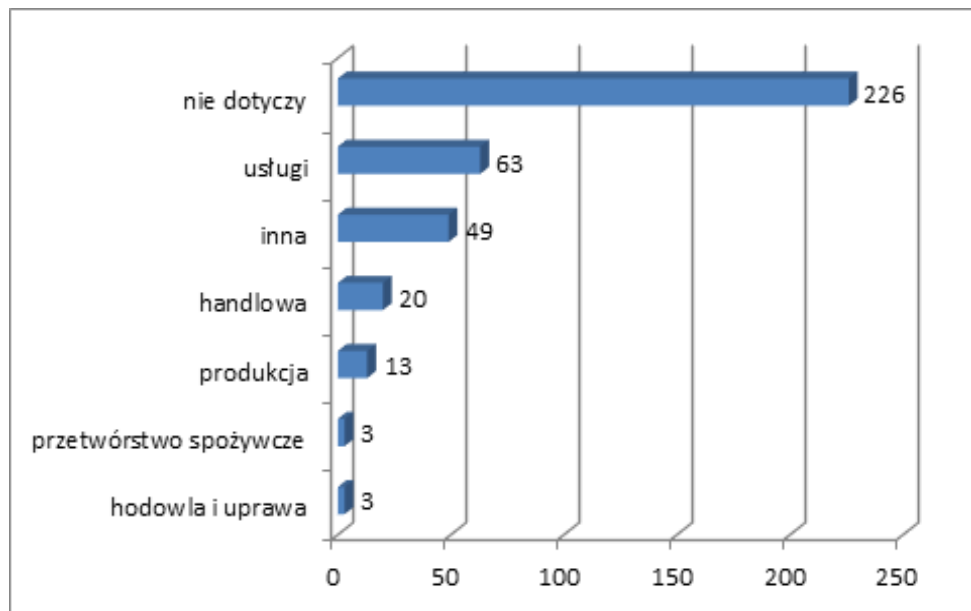
ROZDZIAŁ 9

DZIAŁALNOŚĆ EKONOMICZNA PODMIOTÓW EKONOMII SPOŁECZNEJ

9.1. Działalność ekonomiczna stowarzyszeń, fundacji i spółdzielni

W badaniu z 2016 r. rozszerzono grupę badanych podmiotów również na te, które nie prowadzą działalności ekonomicznej i, jak wynika z badania, stanowią one większość próby badawczej - 65% (226 PES odpowiedziało na pytanie o obszary działalności ekonomicznej, że to pytanie ich nie dotyczy). Z tych, które omawianą działalność prowadzą, większość wymieniła działalność usługową (63 wskazania), drugą w kolejności, pod względem liczby wskazań, była „innego rodzaju działalność” aniżeli podane w ankiecie - na taką wskazało 49 uczestników badania, oraz działalność handlowa (20 wskazań); na działalność produkcyjną wskazało 13 PES. Przetwórstwo spożywcze oraz hodowla i uprawa nie są domeną badanych PES i były wskazywane marginalnie tylko po 3 podmioty.

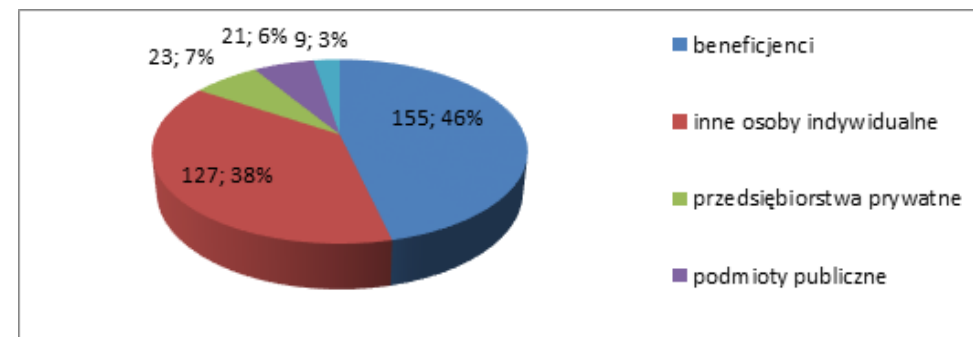

Wykres 31. Obszary działalności ekonomicznej PES.
N=346. Liczba odpowiedzi nie sumuje się do N, gdyż można było dokonać wielokrotnego wyboru.

Branża usługowa jest dominująca dla wszystkich form prawnych. Spółdzielnie pracy, socjalne oraz inne formy spółdzielni często wskazywały też działalność produkcyjną i handlową. Fundacje i stowarzyszenia, w tym OSP działają niemal tylko w branży usługowej.

Duża część podmiotów (49) zaznaczyła prowadzenie innego rodzaju działalności. Po wnikliwej analizie odpowiedzi na to, w jakim zakresie prowadzono wskazaną inną działalność okazuje się, że jest to często działalność statutowa lub w obszarze kultury, edukacji, opieki nad osobami zależnymi, promowania działań organizacji i przedsiębiorstw, sportu; 6 PES wskazało też działalność związaną z najmem lokali.

Przedmiotem analizy w badaniu byli także główni odbiorcy produktów oferowanych przez podmioty ekonomii społecznej (można było wybrać tylko jedną odpowiedź). Najwięcej badanych PES sprzedawało produkty i usługi beneficjentom - 46%, w drugiej kolejności - osobom indywidualnym (38%), dopiero na trzecim miejscu są przedsiębiorstwa (7%); 6% PES uznało za głównego klienta podmioty publiczne, a 3% inne podmioty ekonomii społecznej.

Wykres 32. Główni odbiorcy dóbr i usług.
N=335

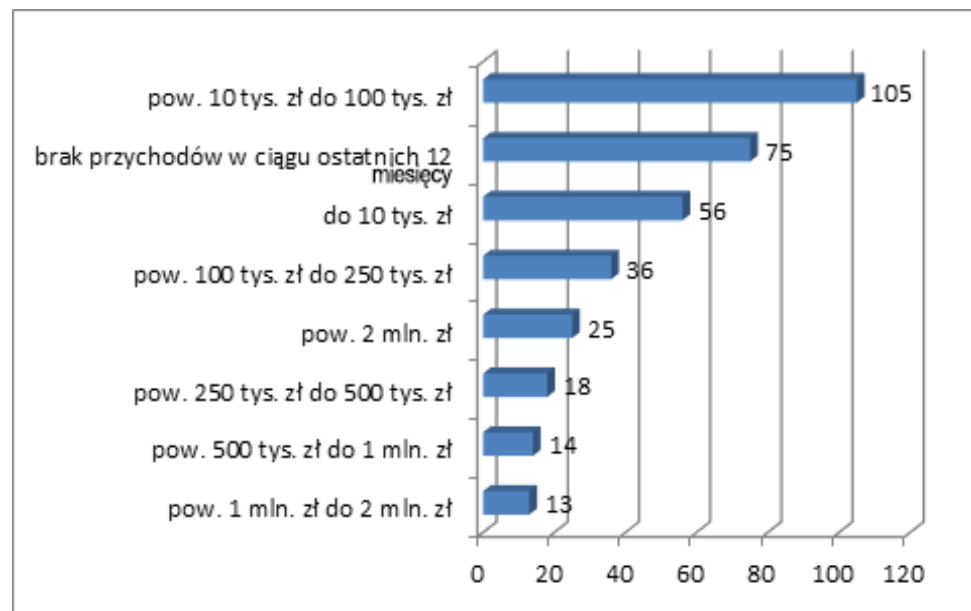
Przyglądając się formom prawnym w kontekście tzw. „głównego klienta” widać następujące prawidłowości:

- połowa stowarzyszeń i fundacji oferuje swe produkty beneficjentom, w dalszej kolejności osobom indywidualnym;
- spółdzielnie socjalne mają klientów wśród wszystkich typów z przewagą osób indywidualnych i podmiotów publicznych;
- dla OSP klientami są osoby indywidualne i beneficjenci;
- nielicznie występujące w próbie spółdzielnie pracy i inwalidów i niepełnosprawnych mają głównie klienta biznesowego, jedna spółdzielnia inwalidów - indywidualnego;
- inne formy (w skład których wchodzi inne spółdzielnie niż wymienione poza mieszkaniowymi) mają ofertę nakierowaną głównie na klienta indywidualnego.

Na podstawie rozkładu badanych PES według wielkości przychodów ogółem osiągniętych w 2016 r., możemy stwierdzić, iż najczęściej podmiotów (105 przypadków) deklaruje osiągnięcie przychodu ogółem powyżej 10 tysięcy złotych, ale nieprzekraczającego 100 tysięcy złotych. Na

drugim miejscu pod względem liczebności znalazła się kategoria PES deklarująca brak jakiegokolwiek przychodu, następnie PES, które osiągnęły do 10 tysięcy przychodu (56 PES) w roku 2016.

Warto zwrócić uwagę na 25 PES (9 stowarzyszeń, 7 fundacji, 2 spółdzielnie inwalidów i niewidomych i 1 spółdzielnie pracy i OSP oraz 5 innych spółdzielni), które osiągnęły przychody powyżej 2 mln złotych.

Wykres 33. Przychody PES w 2016 r.
N=342

Analizując przedziały przychodów dla różnych form prawnych, można zauważyć, że dla fundacji i stowarzyszeń, w tym OSP, rozpiętość przychodów jest bardzo duża (omawiane PES znajdują się w każdym przedziale), przy czym najwięcej (1/3 fundacji i stowarzyszeń, ponad połowa OSP) to te, których przychód waha się pow. 10 tys.-100 tys. W spółdzielniach socjalnych najczęstszym przedziałem przychodów jest zakres pow. 500 tys. - 1 mln złotych; 2 z 3 spółdzielnie inwalidów i niewidomych oraz inne formy spółdzielni w większości (5 z 9) osiągnęły najwyższy z progów (powyżej 2 mln zł.).

W przypadku funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej na rynku niezwykle istotnym pozostaje poziom przychodów z prowadzonej przez nie działalności ekonomicznej. Odpowiednio wysoki przychód z tej działalności warunkuje stabilność organizacji na rynku, umożliwia realizację działań społecznych i zapewnia większą autonomię finansową tego rodzaju podmiotom. Wybie-

rając z próby jedynie fundacje i stowarzyszenia (w tym OSP) oraz tzw. „inną formę prawną”⁴, które zaznaczyły prowadzenie działalności ekonomicznej (gospodarczej, odpłatnej oraz równoległej - gospodarczej i odpłatnej), dostajemy informacje od 113 przypadków PES. Średni udział przychodów z działalności ekonomicznej w tych podmiotach wynosi 25,5%, ale mediana tylko 7. W omawianej grupie większość stanowią PES nie osiągające żadnego przychodu z działalności gospodarczej/odpłatnej, po odfiltrowaniu tych przypadków średnia wzrosła do 45%, a mediana do 33% udziału przychodów z działalności ekonomicznej w ogóle przychodów.

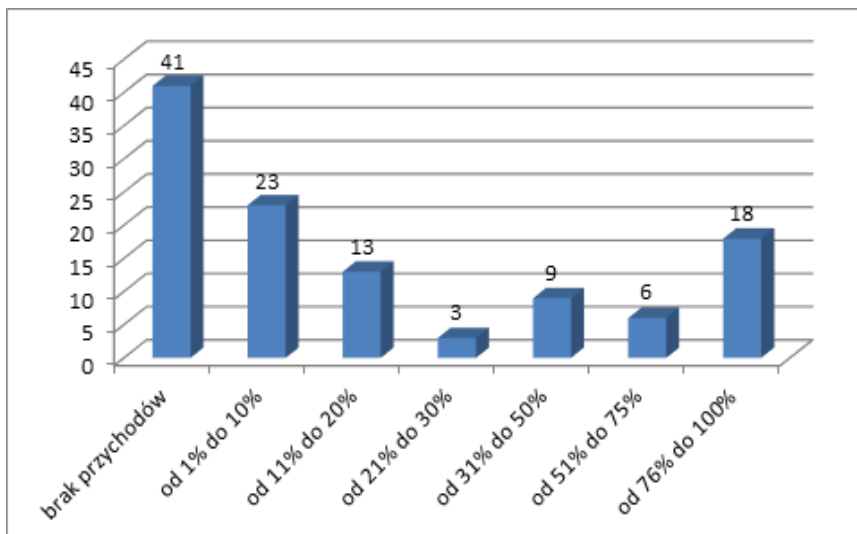
ODSETEK Z DZIAŁALNOŚCI EKONOMICZNEJ W PRZYCHODZIE - PEŁNA PRÓBA		ODSETEK Z DZIAŁALNOŚCI EKONOMICZNEJ W PRZYCHODZIE - PO USUNIĘCIU PES DEKLARUJĄCYCH 0% PRZYCHODU Z DZIAŁALNOŚCI EKONOMICZNEJ	
N	113	N	96
Średnia	25,52	Średnia	45,25
Mediana	7	Mediana	33,00
Dominanta	0	Dominanta	100
Minimum	0	Minimum	1
Maksimum	100	Maksimum	100

Tabela 1. Odsetek z działalności ekonomicznej w przychodzie ogółem badanych PES.

Zmienna ilościowa „procentowy udział przychodów z działalności ekonomicznej w przychodach ogółem” wśród fundacji, stowarzyszeń i „innych form prawnych” prowadzących działalność ekonomiczną⁵ po rekodowaniu na przedziały dostarcza nam następujących informacji: najliczniejszą grupę stanowią PES osiągające 0% przychodów z działalności ekonomicznej (41 z 113 PES, tj. 36%), kolejną najliczniejszą kategorię stanowią PES uzyskujące przychody w przedziale 1-10% (23 z 113 PES, co stanowi 20%), trzecią - osiągający przychód powyżej 76% do 100% (18 z 113 PES, co stanowi 16%).

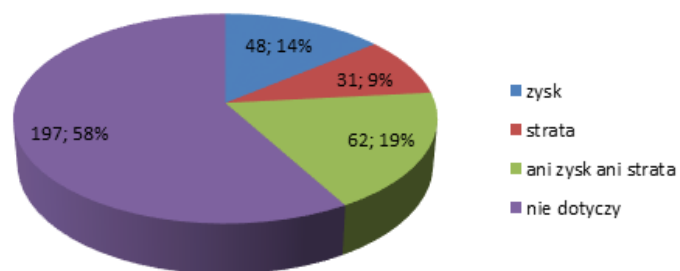
⁴ Pominięte zostały spółdzielnie pracy, inwalidów i niewidomych oraz socjalne gdyż w ich przypadku przychód z działalności gospodarczej stanowi główny element w strukturze przychodów.

⁵ Należy przypomnieć, że o odsetek przychodu z działalności ekonomicznej pytaliśmy tylko te trzy formy prawne.

Wykres 34. Przedziały procentowe przychodów z działalności ekonomicznej w przychodach ogółem.
N = 113

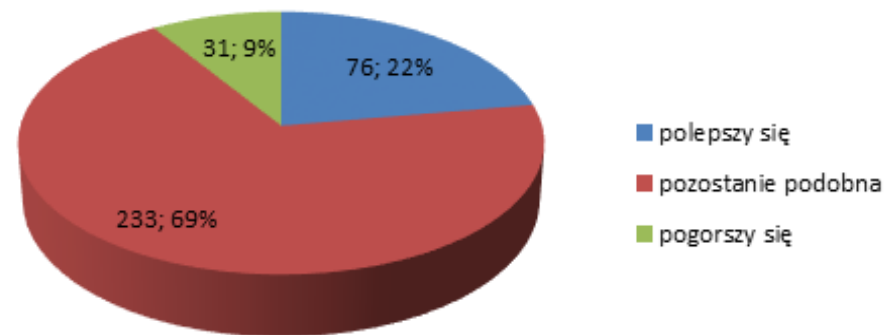
Kolejnym elementem badania kondycji finansowej PES było pytanie o wynik finansowy z działalności ekonomicznej w ostatnich 12 miesiącach funkcjonowania PES. W roku 2016 największy odsetek badanych PES, w związku z tym, że nie prowadzi działalności ekonomicznej (dla przypomnienia - 235 PES) odpowiedziały, że pytanie o wynik finansowy ich nie dotyczy. Zysk z prowadzenia działalności ekonomicznej wykazało 14% PES, stratę zaś 9%, ani zysk ani stratę - blisko co piąte badane PES.

Wykres 35. Efekt prowadzonej przez PES działalności ekonomicznej.
N = 338

Analizując formę prawną organizacji w kontekście efektów działalności ekonomicznej⁶ relatywnie najlepszą sytuację mają podmioty zakwalifikowane do „innej formy prawnej”, czyli inne spółdzielnie niż pracy, socjalne i inwalidów i niewidomych (6 z 9 deklaruje zysk), spółdzielnie socjalne (5 z 11 osiągnęła zysk, ale też 4 z 11 - stratę). Stowarzyszenia i fundacje to podmioty, które cechuje głównie bilans zerowy (wy tłumaczeniem może być fakt, że większość z nich prowadzi tylko statutową działalność odpłatną, która co do zasady nie może generować zysku). Ok. 25% stowarzyszeń i 30% fundacji osiągnęła jednak zysk w 2016 r., przy czym stowarzyszenia (ok. 20%) zaznaczyły też stratę, natomiast wśród fundacji tylko 1 organizacja zamknęła rok 2016 „na minusie”. Z dwóch spółdzielni inwalidów i niewidomych oraz z dwóch spółdzielni pracy, które odpowiedziały na pytanie o efekt działalności ekonomicznej w 2016 r., połowa zakończyła ostatni rok „na stracie”, a druga z zyskiem. OSP w większości odpowiedziały, że to pytanie ich nie dotyczy (16 z 20), pozostałe 4 podzieliły się na pół odpowiedziami pomiędzy wynikiem „na plus” i „na minus”.

Drugim czynnikiem świadczącym o kondycji przedsiębiorstwa może być tzw. wskaźnik optymizmu w zakresie prowadzonej działalności ekonomicznej. Pytaliśmy zatem podmioty ekonomii społecznej, czy przewidują, że w najbliższych 12 miesiącach ich sytuacja finansowa się poprawi, pogorszy czy może pozostanie bez zmian. 69% badanych PES przewiduje, że ich sytuacja finansowa w porównaniu do roku poprzedniego nie ulegnie większej zmianie. 22% PES uważa, że ich kondycja finansowa polepszy się, pozostała grupa (9%) przewiduje pogorszenie sytuacji finansowej swojej organizacji.

Wykres 36. Predykcja sytuacji finansowej PES.
N=340

Uwzględniając formę prawną organizacji, warto zauważyć, iż relatywnie optymistyczne przewidywania co do przyszłej sytuacji finansowej charakteryzują spółdzielnie socjalne, a na drugim miejscu - fundację. Jedna z dwóch spółdzielni inwalidów widzi też przyszłość optymistycznie.

⁶ Analiza dokonana po usunięciu podmiotów, które zaznaczyły, że nie dotyczy ich pytanie o efekt działalności gospodarczej.

Ochotnicze straże pożarne, badane spółdzielnie pracy i zdecydowana większość stowarzyszeń nie przewiduje zmian - ani pogorszenia ani poprawy swej sytuacji. Relatywnie najbardziej niepewne sytuacji finansowej w najbliższej przyszłości (czyli roku 2017) były inne formy prawne (spółdzielnie inne niż mieszkaniowe).

9.2. Działalność ekonomiczna PESR (CIS, KIS, ZAZ, WTZ)

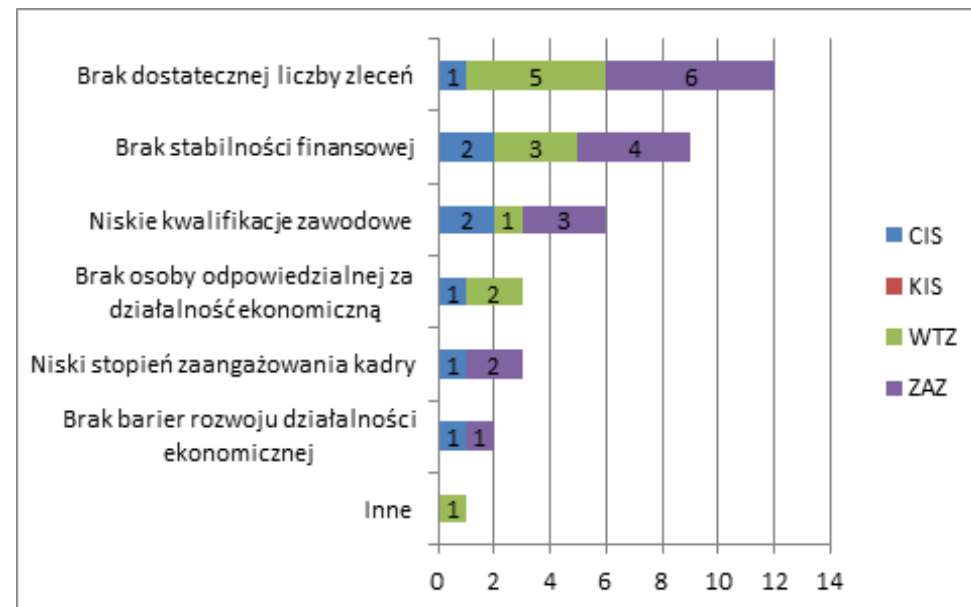
Prowadzenie działalności ekonomicznej w 2016 r. zadeklarowało w sumie 19 z 79 PESR odpowiadających na pytanie dotyczące tego zagadnienia. Wśród nich 3 podmioty prowadziły zarówno działalność gospodarczą, jak i działalność odpłatną pożytku publicznego, 6 podmiotów wyłącznie działalność gospodarczą, a 10 podmiotów wyłącznie działalność odpłatną pożytku publicznego.

W 2016 r. w działalności ekonomicznej badanych PESR przeważała działalność usługowa (wskazana przez 4 CIS, 5 WTZ i wszystkie 8 ZAZ). Na drugiej pozycji znalazła się działalność produkcyjna (wskazana przez 5 WTZ i 3 ZAZ). 2 ZAZ prowadziły ponadto działalność w obszarze działalności rolniczej (hodowla i uprawa), a 1 ZAZ w dziedzinie przetwórstwa spożywczego.

Odbiorcą wytworów i usług badanych PESR, które w 2016 r. prowadziły działalność ekonomiczną, w największym stopniu były osoby fizyczne inne niż beneficjenci usług (12 z 18 PESR), a w następnej kolejności przedsiębiorstwa prywatne (wskazane przez 3 z 18 PESR). Podmioty publiczne jako główny odbiorca wytworów i usług PESR został wskazany przez 1 CIS i 1 ZAZ.

W związku z tym, że PESR nie posiadają odrębnej osobowości prawnej (funkcjonując jako wyodrębnione finansowo i organizacyjne jednostki organizacji prowadzącej) oraz wobec tego, że aktywność ekonomiczna PESR jest działalnością o charakterze wtórnym wobec działalności statutowej, którą jest reintegracja społeczna i zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, sytuacja finansowa PESR nie była przedmiotem badania.

W świetle badania podsumowującego 2016 r. największą barierą dla rozwoju działalności ekonomicznej badanych PESR był brak odpowiedniej liczby zleceń lub zamówień. Na ten typ bariery wskazało 12 z 19 badanych PESR, prowadzących działalność ekonomiczną. Drugą ważną przeszkodą wydaje się być brak stabilności finansowej podmiotu - typ bariery wskazany przez 9 PESR. Niskie kwalifikacje zawodowe pracowników/uczestników zaangażowanych w działalność wytwórczą lub usługową jako barierę rozwojową postrzegają 6 podmiotów, niski stopień zaangażowania kadry w działalność ekonomiczną oraz brak osoby odpowiedzialnej z rozwój tego obszaru działalności PESR zostały wskazane przez 3 PESR.

Wykres 37. Predykcja sytuacji finansowej PESR.

N = 19. Liczba odpowiedzi nie sumuje się do N, gdyż można było dokonać wielokrotnego wyboru.

BARIERY I POTRZEBY SEKTORA ES

10.1. Bariery i słabości utrudniające rozwój/zwiększenie skali działania PES

Istotną częścią przeprowadzonych badań są odpowiedzi na pytanie o główne bariery i słabości utrudniające rozwój/zwiększenie skali działania podmiotów ekonomii społecznej⁷. Uczestników badania poproszono o wskazanie maksymalnie 3 najważniejszych barier i słabości, które utrudniają rozwój ich organizacji. Spośród 346 respondentów, którzy udzielili odpowiedzi na to pytanie, 87, czyli 25% uznało, że nie widzi takich barier.

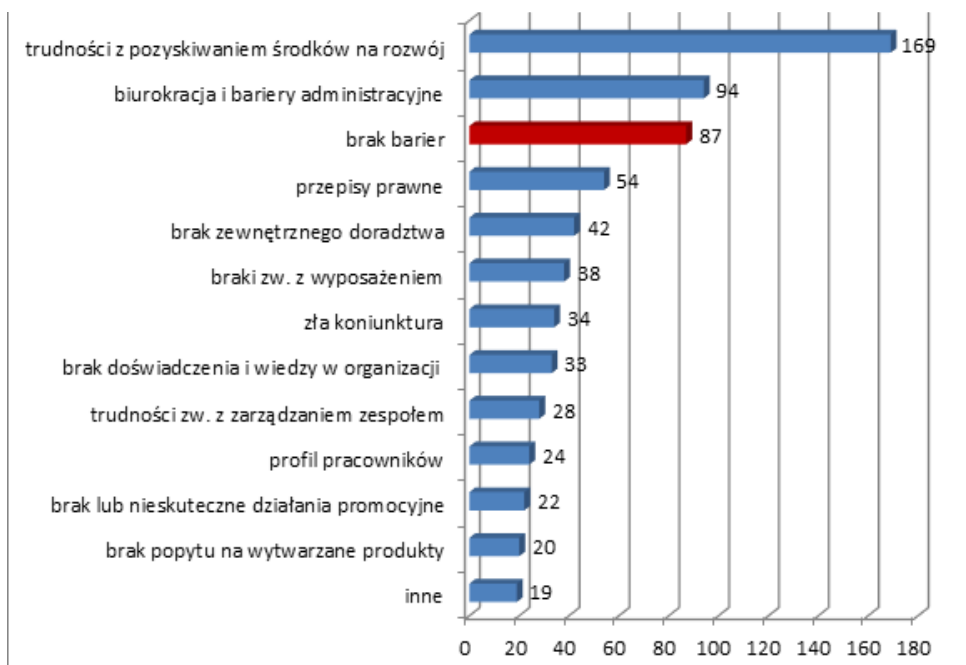
Zdecydowana większość (169 z 346 PES) wskazała trudności z pozyskaniem środków pieniężnych na rozwój organizacji, w drugiej kolejności bariery administracyjne (94) w trzeciej prawne (54). Najmniej problematyczne w tegorocznej próbie były: brak popytu na oferowane produkty (20 wskazań), nieskuteczne działania promocyjne (22 PES) oraz profil pracowników (24 wskazania). Warto zwrócić uwagę, że wyżej wymienione bariery są niezależne od PES, nie wynikają z ich słabości, braku zasobów, doświadczenia itd., tylko są barierami zewnętrznymi, w tym systemowymi. Dopiero na piątym miejscu pod względem uciążliwości dla rozwoju znajdują się braki związane z wyposażeniem (38 wskazań), brak doświadczenia i wiedzy w organizacji (33 PES), czy trudności w zarządzaniu zespołem, profil pracowników, itp., tj. czynniki, które można zaliczyć do kontrolowanych przez organizację.

Analizując bariery rozwoju PES ze względu na ich formę organizacyjną widać, że stowarzyszenia i fundacje wskazują przede wszystkim na trudności z pozyskaniem środków pieniężnych na rozwój organizacji oraz biurokrację. Dla spółdzielni socjalnych największy problem stanowi: zła koniunktura na rynku, brak wyposażenia oraz trudności z pozyskaniem środków na rozwój. Dla dwóch spółdzielni inwalidów i niewidomych jedynym wspólnym problemem jest brak popytu i profil pracowników, natomiast dla spółdzielni pracy zła koniunktura, przepisy prawne i biurokracja. Wśród podmiotów niedostrzegających barier w rozwoju organizacji liderem są OSP.

Największą barierą w rozwoju organizacji był dla badanych PESR niski poziom wynagrodzeń (wskazany przez 56 z 73 podmiotów odpowiadających na pytanie tego dotyczące). W drugiej kolejności za problem uznano uzależnienie poziomu zatrudnienia od wsparcia zewnętrznego (35 wskazań), a w kolejnej - trudności z pozyskaniem pracowników (23 wskazania). Brak barier w rozwoju organizacji, które byłyby związane z zasobami ludzkimi zadeklarowało zaledwie 9 z 73 (tj. 11%) PESR (7 KIS, 1 WTZ i 1 CIS).

Jeśli chodzi o bariery dla rozwoju działalności ekonomicznej PESR, dominujący był brak odpowiedniej liczby zleceń lub zamówień. Na ten typ bariery wskazało 12 z 19 badanych PESR, które zadeklarowały prowadzenie działalności ekonomicznej (1 CIS, 5 WTZ oraz 6 ZAZ). Drugą ważną przeszkodą w świetle badania wydaje się być brak stabilności finansowej podmiotu - typ bariery wskazany przez 9 z 19 PESR (2 CIS, 3 WTZ i 4 ZAZ).

⁷ We wcześniejszych edycjach badań, nakierowanych na przedsiębiorstwa społeczne pytaliśmy o bariery utrudniające działalność ekonomiczną.

Wykres 38. Najważniejsze bariery utrudniające działalność ekonomiczną
N = 346. Liczba wskazań nie sumuje się do N, bo można było wskazać kilka barier.

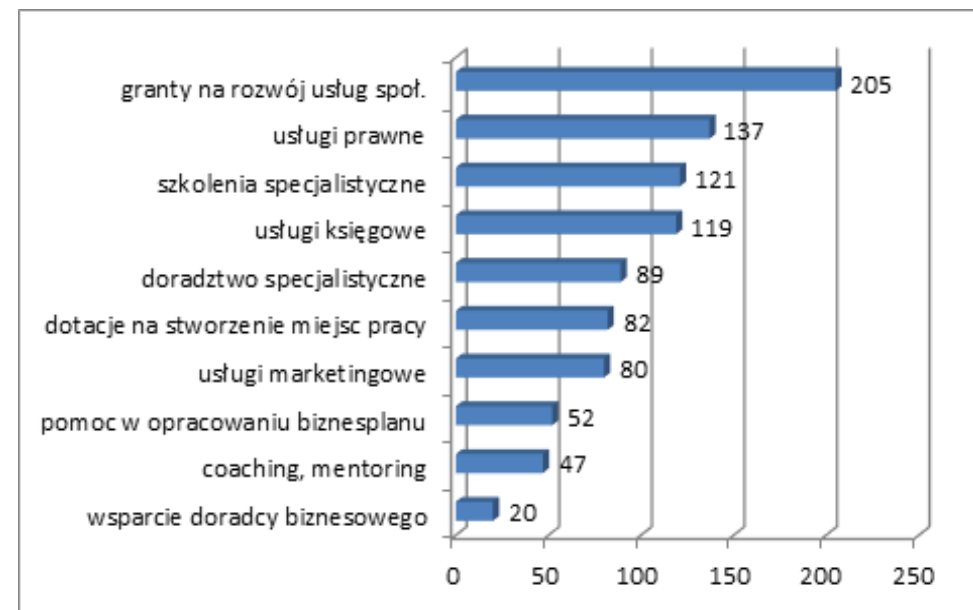
10.2. Potrzeby w zakresie wsparcia oferowanego przez tzw. ośrodki wsparcia ES

W Małopolsce funkcjonują tzw. ośrodki wsparcia ekonomii społecznej (OWES) oferujące szerokie wsparcie dla podmiotów ekonomii społecznej. W związku z tym w tegorocznej edycji badania poproszono ankietowane podmioty o zaznaczenie maksymalnie 5 najważniejszych form wsparcia potrzebnych PES. Do wyboru zostały przedłożone faktycznie znajdujące się w ofercie OWES formy wsparcia, takie jak:

- usługi księgowo,
- usługi prawne,
- usługi marketingowe,
- dotacje na stworzenie miejsca pracy,
- szkolenia specjalistyczne,
- wsparcie kluczowego doradcy biznesowego,

- doradztwo specjalistyczne,
- opracowanie biznesplanów/planów naprawczych/strategii rozwoju/planów rozwoju,
- wsparcie w postaci coachingu, mentoringu,
- granty do 10 tys. zł na rozwój usług społecznych.

W pytaniu o najbardziej pożądaną formę wsparcia badane PES w zdecydowanej większości wskazały granty na rozwój usług społecznych (205 wskazań), następnie w kolejności były: usługi prawne (137 PES), specjalistyczne szkolenia (121 PES) oraz usługi księgowo (119). Najmniej oczekiwaną formą wsparcia okazało się wsparcie doradcy biznesowego (20 wskazań). Ranking oczekiwanych form wsparcia prezentuje poniższy wykres.

Wykres 39. Najbardziej pożądane formy wsparcia badanych PES.
N = 340. Liczba wskazań nie sumuje się do N, bo można było wskazać kilka form wsparcia.

Analizując najbardziej atrakcyjne formy wsparcia z perspektywy formy prawnej można podać kilka prawidłowości:

- Grantami niemal w równych proporcjach interesują się wszyscy poza spółdzielniami pracy i inwalidów i niewidomych.
- Usługi prawne są najbardziej pożądane przez spółdzielnie pracy oraz inwalidów i niewidomych (wszystkie badane), fundacje i stowarzyszenia.

- Szkolenia specjalistyczne są wymieniane przez dużą część OSP, spółdzielnie socjalne, stowarzyszenia oraz spółdzielnie inwalidów i niewidomych.
- Usługami księgowymi zainteresowane są niemal wszystkie spółdzielnie: pracy, socjalne, inwalidów i niewidomych.
- Doradztwo specjalistyczne wydaje się interesujące dla dużej części spółdzielni socjalnych, OSP i stowarzyszeń.
- Dotacjami na tworzenie nowych miejsc pracy zainteresowana jest przede wszystkim „inna forma prawna, czyli wszystkie inne spółdzielnie niż mieszkaniowe, socjalne, pracy i inwalidów), ¼ spółdzielni socjalnych i 1/5 stowarzyszeń.
- Usługami marketingowymi zainteresowane są spółdzielnie pracy i spółdzielnie socjalne oraz ok. 1/5 stowarzyszeń.
- Pomoc w opracowaniu biznesplanów jest relatywnie najbardziej atrakcyjna dla innej formy prawnej PES i 1/5 fundacji.
- Coachingiem i mentoringiem relatywnie były zainteresowane tylko fundacje i stowarzyszenia.
- Wsparcie doradcy biznesowego zaznaczyła 1 spółdzielnia inwalidów i niewidomych oraz kilka fundacji i stowarzyszeń.

INSTYTUCJA
WOJEWÓDZTWA
MAŁOPOLSKIEGO

Wydawca:
Regionalny Ośrodek
Polityki Społecznej w Krakowie
ul. Piastowska 32,
30-070 Kraków
www.es.malopolska.pl

BIBLIOTEKA
MAŁOPOLSKIEJ
EKONOMII
SPOŁECZNEJ